

ISSN – 2217-7531


ICOM

International
council
of museums
SRBIJA
12

ČASOPIS NACIONALNOG KOMITETA MEĐUNARODNOG SAVETA MUZEJA Decembar 2020.



MUZEJI ZA JEDNAKOST



IZDAVAČ
NK ICOM Srbija
Trg Republike 1a, Beograd
icom.serbia@gmail.com
<http://network.icom.museum/icom-serbia>

ZA IZDAVAČA
Nikola Krstović

GLAVNI UREDNIK
Tatjana Mihailović

UREĐIVAČKI ODBOR
Angelina Banković
Zorana Drašković Kovačević
Jelena Ognjanović, Sara Sopić

SADRŽAJ

	5
Nikola Krstović, <i>Beskonačna godina</i>	
	7
Sara Sopić, <i>Znakovni muzej: inkluzija zajednice gluвих kroz muzejske programe</i>	
	10
Nevenka Čosić, Morana Vouk Nikolić, <i>Tiflološki muzej – mjesto susreta različitosti</i>	
	15
Senka Ristivojević, <i>U dodiru sa – za bolju vidljivost umetničkog nasleđa</i>	
	22
Julijana Stojavljević, <i>Programi pristupačnosti kao muzejski standard</i>	
	28
Dragana Latinčić, <i>Inkluzivni programi za decu i mlade u Muzeju grada Beograda</i>	
	33
Sarita Vujković, <i>Na jug, na jug! Idemo na jug!</i>	
	38
Ana Knežević, <i>Nezaštićeni svedok: potraga za umetničkom reanimacijom muzeja</i>	
	43
Andrej Smrekar, <i>Izložba Srpski modernizam u kolekciji GMS u Narodnoj galeriji Slovenije</i>	
	50
Mira Luković, <i>Devedesete: rečnik migracija ili o (ne) prevazilaženju tenzija</i>	
	54
Razgovori sa dobitnicima ICOM-ovih nagrada za 2019.	
	62
Slavko Spasić, <i>Manifestacija Muzeji za 10 u 2020. godini</i>	
	65
Renata Samardžić, <i>Crvena lista ugroženih kulturnih dobara u jugoistočnoj Evropi</i>	

ICOM WEBINAR
**DEFINING THE
MUSEUM IN TIMES
OF CHANGE**
A WAY FORWARD



ICOM International
Council of Museums



Activate Windows
Go to Settings to activate Windows.

BESKONAČNA GODINA

Piše
Nikola Krstović

U nekoliko predaha od pandemije shvatili smo koliko je virus udario na najznačajniji „proizvod“ muzeja – direktno iskustvo (prostora, komunikacije, kontemplacije, razmene, estetske i identitetske ravni samospoznaje). Ova godina će biti „beskonačna“, kako bi igrači strateških igara rekli, ovo su game-changing modeli i veliko je pitanje da li će ustaljena (a porazbijana) pravila ikada više važiti.

Nema sumnje da je ova godina bez presedana u globalnom živom sećanju. Dok je devedesetih godina Nacionalni komitet ICOM-a, funkcionišući u okviru MDS-a, bio bitke da se rekonstituiše usled raspada SFRJ i nacionalnih previranja, ostatak sveta je živio „normalno“ – šta god ta normalnost značila. Početkom XXI veka stvari su se i na ovim prostorima pokrenule u dobrom smeru, te je ubrzo i povezanost sa regionom, Evropom i svetom postala normalnost: naravno, uz uspone i padove, povremena zastajkivanja, ali i ubrzanja. I tako sve do 2020. godine, kada nas je „preko noći“ ograničio i sputao problem koji nije čulno saznanjan sve dok ne osetimo posledice njegovog delovanja.

U okvirima „novog normalnog“ trebalo je funkcionisati po naučenim obrascima i utemeljenim metodologijama, ali sa novim modelima anticipiranja budućnosti. Najveći pesimisti su ustuknuli, pravi i lažni optimisti glorifikovali „novo“ normalno. Između te dve krajnosti našla se velika većina koja je želela/morala da se prilagođava najbolje što može. Kultura i kulturno nasleđe i muzeji, kao najbolje laboratorije procesa muzealizacije, nisu bili kodirani za novonastale okolnosti. Sve čime smo se hvalili kao alternativnim praksama – virtuelni muzeji, sajber muzeji, društvene mreže, on-line prikupljanje sredstava, institucionalni lajkovi, šerovi, prodaje ulaznica, digitalna participacija, muzeji forumi, virtuelna vođenja – postali su mejnstrim. Nažalost, u svojim produkcionim okvirima nedovoljan kvantitativno i kvalitativno. Raposo Luis, predsednik ICOM-a Evrope, svojim statističkim podacima nas je nedvosmisleno uverio u to: broj virtuelnih poseta muzejima i učešća u njihovim on-line aktivnostima opao je isto tako brzo kao što je i porastao. Prvobitno interesovanje za on-line aktivnosti istopilo se kao mehur od sapunice. U nekoliko predaha od pandemije shvatili smo koliko je virus udario na najznačajniji „proizvod“ muzeja – direktno iskustvo (prostora, komunikacije, kontemplacije, razmene, estetske i identitetske ravni samospoznaje).

Naravno, jednog dana će materijalna i nematerijalna svedočanstva ovog perioda preplaviti muzeje. I tada ćemo imati drugačije slike, ali će izazovi biti isti – kako najbolje oslikati stvarnost pandemije. Drugo pitanje koje se nameće je u kojim uslovima ćemo to raditi, u kakvoj ekonomiji, u kakvim ideološkim i političkim okolnostima. Kakvi će biti organizacioni kapaciteti? Ta pitanja koja se dotiču upravljanja kolektivnim identitetima neodvojiva su od pitanja šta će biti i kako će izgledati muzeji i domeni kulturne baštine „godinu kasnije“. Ali, ova godina će biti „beskonačna“, kako bi igrači strateških igara rekli, ovo su *game-changing* modeli i veliko je pitanje da li će ustaljena (a porazbijana) pravila ikada više važiti.

U istoj toj „beskonačnoj“ godini virus osećaja moći, ega i sujete zarazio je i ICOM. Predsednica Suaj Aksoj (čiju ste optimističnu izjavu mogli da čitate u junskom broju časopisa NK ICOM-a Srbije) podnela je ostavku. Novi predsednik, Alberto Garlandini, preuzeo je funkciju. Članovi različitih radnih tela davali su ostavke uključujući i one koje se bavilo novom muzejskom definicijom a koja se proglašava za krivca koji je otvorio Pandorinu kutiju. Objašnjenja su „preplavila“ društvene mreže: prozivke, provincijalni komentari, kosmopolitske izjave, nadobudni demanti, umerene kritike zamenili su zvanična saopštenja. Ni do danas nismo dobili zvanične informacije šta je sve isprovocirao predlog nove muzejske definicije, iako je u julu održana Zoom 35. Generalna skupština ICOM-a, 87. Save-todavni odbor, kao i Skupština nacionalnih komite-ta (NCs). Na sva tri, najvažnija sastanka, tražena su, i nisu dobijena, objašnjenja o iznenadnim promenama u ICOM-u.

Nema prostora u ovom tekstu za preduga objašnjenja, izuzev za još jednu metaforu: fizika je veoma egzaktna nauka i njeni su zakoni jasni: čim je reakcija bila tako burna, akumulacija ispodpovršinskih procesa bila je ogromna. Stoga je vrlo jasno da je pitanje „u kom pravcu ide ICOM?“ i dalje bez odgovora za muzejsku zajednicu. Pipci ove godine, u svakom smislu, protezaće se daleko u budućnost.

Ipak, obećava to što je obnovljena radna grupa (novi naziv: Museum Definition: A way forward) čiji je zadatak da razrađenom metodologijom i

pojačanim učešćem nacionalnih i međunarodnih komiteta dođe do bolje i autentičnije definicije čiji vrednosni integritet neće biti upitan (ili barem ne toliko upitan koliko onaj prethodnog predloga definicije). Proces započinje 10.decembra 2020.godine i traje 18 meseci. Sastojaće se iz 4 runde konsultacija podeljenih u 11 koraka. Detaljnije o procesu na linku <https://www.yuca.tv/en/icom/defining-the-museum-in-times-of-change-a-way-forward> ili u Member space ICOM. Tako da nas u periodu januar – april 2021.godine očekuje istraživanje unutar članstva o tome koje ključne reči i koncepte smatraju za važne kada se govori o muzejima i muzejskoj delatnosti. Očekivanje je da će nova definicija biti spremna do Trijenala u Pragu 2022.godine.

Istovremeno, NK ICOM-a Srbije je deo međunarodnog Saveta muzeja. Uvek aktuelno pitanje je: Da li jaka međunarodna asocijacija čini nacionalne ogranke jakim? Ili jaki nacionalni ogranci čine jakom međunarodnu asocijaciju? Međunarodna saradnja je u okolnostima Covid19 pandemije suspendovana! Tačnije, postala je Zoom saradnja u kojoj se očito redefinišu interesi – od nacionalnih se pomeraju ka ekspertskim. Svi on-line sastanci međunarodnih komiteta dali su bolje rezultate i u kratkoročnim analizama stanja i u otvorenim perspektivama za budućnost. Pokazalo se da je struka daleko agilnija, nego njen administrativno-birokratski deo.

NK ICOM Srbija je u ovoj izrazito teškoj godini uspeo da zadrži ritam aktivnosti, kao i da se prilagodi novim komunikacijskim modelima. Izuzev svečane skupštine, koja je organizovana u realnom prostoru atrijuma Narodnog muzeja uz poštovanje epidemijskih regulativa, sve ostale aktivnosti silom prilika preseljene su u virtuelni prostor. To je neodrživa situacija na duge staze. Kako su muzeji tvorevina ljudskog duha u kojoj iskustvo prošlosti postaje dragoceno za savladavanje sadašnjosti funkcionisanje izvan tog iskustva je nemoguće. U nadi da ćemo se vrlo brzo vratiti na iskustveno poimanje prošlosti i na ono što nazivamo direktnim ljudskim modelom komunikacije i saradnje, želim svima srećnu i uspešnu 2021. godinu i božićne praznike.

ZNAKOVNI MUZEJ: INKLUZIJA ZAJEDNICE GLUVIH KROZ MUZEJSKE PROGRAME

Pripremila
Sara Sopić

Fotografije
Nemanja Stojanović

*Muzej Jugoslavije u Beogradu
već tri godine uspešno realizuje program u kome
pripadnici zajednice gluvih vode kroz njegovu stalnu postavku
na srpskom i internacionalnom znakovnom jeziku.*

Dostupnost kulturnih sadržaja zajednici gluvih je limitirana usled nepostojanja redovnih programa na srpskom znakovnom jeziku i uopšte nepostojanja svesti da gluve osobe koriste drugi jezik. Stoga gluve i nagluve osobe, zbog komunikacionih barijera, najčešće nisu u mogućnosti da prate kulturne sadržaje, a u retkim prilikama kada postoji prevod na srpski znakovni jezik, to čine uz pomoć tumača. Projekat „Znakovni muzej“ se razlikuje jer je prvi put u lokalnoj muzejskoj praksi omogućio samim članovima zajednice gluvih da na svom maternjem jeziku, srpskom znakovnom jeziku, prate kreiranje kulturnih sadržaja i učestvuju u njima.

Ovaj projekat započeo je 2017. obukom prvog gluvog vodiča Mihaila Gordića, koji je zajedno sa kustoskinjom Muzeja Jugoslavije Sarom Sopić, uz pomoć tumača znakovnog jezika, birao predmete iz stalne muzejske postavke, gradeći na taj način svoju

jedinstvenu turu. Rezultat je veoma zanimljivo vođenje koje istoriju Jugoslavije posmatra kroz prizmu kulture gluvih. Tako, primera radi, kod fotografije potpisivanja mira u Drugom svetskom ratu, na kojoj su prikazani Vinston Čerčil, Jozef Staljin i Teodor Ruzvelt, Mihailo ne govori samo o ovom istorijskom događaju nego i o invaliditetu američkog predsednika koji je vešto skrivan od očiju javnosti. Od prvog vođenja koje je realizovano 2018. godine, Muzej Jugoslavije posetilo je preko tri stotine pripadnika i pripadnica lokalne i međunarodne zajednice gluvih.

Ovakvim pristupom inkluzivnim praksama ne postiže se samo dostupnost sadržaja pripadnicima određene marginalizovane grupe već se oni osnažuju, dobijaju glas i aktivnu ulogu u borbi za svoja prava. Takođe, ravnopravno uključivanje pripadnika zajednice gluvih u kreiranje i realizaciju projekta doprinelo

je rušenju predrasuda o gluvima, čemu u prilog govori činjenica da Muzej ima stalne zahteve od posetilaca koji čuju da prisustvuju vođenjima na srpskom znakovnom jeziku, uz prevod na srpski jezik.

Prema rečima Mihaila Gordića, početna ideja je bila skromnija, da se prevede jedno kustosko vođenje uz pomoć tumača znakovnog jezika, jer je među gluvima bilo mnogo zainteresovanih za posetu Muzeju Jugoslavije. „Međutim, desilo se da su

Na pitanje kako izgleda obrazovanje gluvih osoba u Srbiji, Mihailo objašnjava da je program u Srbiji takav da se najviše vremena radi na osposobljavanju gluvih osoba za govor, kako bi se na taj način što bolje integrisali u zajednicu. „Glava deca veoma teško usvajaju tehniku govora i potrebno je mnogo vremena da dođu do nekog osnovog nivoa, a ni tada neće pričati sa lakoćom. U razvijenim zemljama već decenijama unazad nastava za gluvu decu odvija se



nas u Muzeju dočekali raširenih ruku, uz veliku želju da ostvare dugoročniju saradnju. Zapravo smo imali sreće da je Sara, koja je tada tek počinjala svoj angažman u Muzeju, odlučila da od ove posete napravi dugoročni projekat ali sa idejom da pripadnici zajednice gluvih kreiraju model saradnje. Ona je redovno dolazila na sastanke zajednice gluvih, pričala sa nama, učila o kulturi gluvih i intervjuisala sve članove o tome kako bi njihova idealna poseta muzeju trebalo da izgleda. Tako smo i došli do toga da svi zapravo žele da ih dočeka gluva osoba i da će se tako osećati najprijetnije pri poseti kulturnoj instituciji. Ja sam se odmah prijavio za ovaj zadatak. Kao nekom ko se puno interesuje za istoriju dvadesetog veka a nije imao prilike da uči o tome u svom formalnom obrazovanju, obilazak stalne postavke uz razgovor sa kustosima predstavljao je za mena ispunjenje sna.“

„Veoma je važno motivisati mlade gluve osobe u Srbiji da ulože dodatani napor i uključe se u ovakve projekte koji im omogućavaju da nadoknade ono što su propustili zbog lošeg obrazovanja“, kaže Mihajlo Gordić.

na znakovnom jeziku. Na taj način, za razliku od situacije u Srbiji, ta deca uče isto gradivo i potpuno su jednaka sa decom koja čuju i samim tim sposobna za više stepene obrazovanja.“

Mihailov slučaj je specifičan po tome što je imao sreće da su roditelji posvetili puno vremena njegovom obrazovanju, pa je uz njihovu pomoć završio srednju zubotehničku školu. „Izbor škole nije bio rezultat mog interesovanja već preporuke da

obrazovanja“, kaže on. Posebno mu je drago što su to mlade osobe koje su tek završile srednju školu i kojima je ovo prvi susret sa nekim poslovnim angažmanom: „Nadam se da će brzo doći do toga da se da se u Muzeju osećaju kao kod svoje kuće i da će biti inspirisani da kreiraju svoju priču kroz postavku koja neće nužno ličiti na moju.“

Pored toga što uvodi inovativne i progresivne muzejske prakse na našu kulturnu scenu,



se biraju zanatske škole. Prekretnica u mom životu bila je učešće na velikom internacionalnom forumu gluvih, gde sam upoznao mnogo uspešnih i visokoobrazovanih gluvih osoba. Tada sam uvideo kako položaj gluvih osoba može biti znatno povoljniji, počeo sam da radim na usavršavanju internacionalnog znakovnog jezika ali i da se upoznajem s delom međunarodnog prava koji se odnosi na položaj zajednice gluvih. Tu počinje moj aktivistički angažman koji traje do danas.“

Budući da je projekat „Znakovni muzej“ izazvao veliko interesovanje, trenutno se radi na širenju tima gluvih vodiča Muzeja Jugoslavije. Sledi faza projekta u kojoj će Mihailo biti deo tima koji obučava nove vodiče. „Veoma je važno motivisati mlade gluve osobe u Srbiji da ulože dodatani napor i uključe se u ovakve projekte koji im omogućavaju da nadoknade ono što su propustili zbog lošeg

„Znakovni muzej“ je projekat koji je bez sumnje značajan i za lokalnu zajednicu gluvih. „Mnogo je važno da jedan državni muzej svojim angažmanom nastoji da podrži borbu za prava marginalizovane grupe i ja sam im na tome vrlo zahvalan“, kaže Mihailo. „Mislim da to uviđaju i drugi članovi lokalne zajednice gluvih i da zbog toga i imamo nove zainteresovane koji će se upustiti u višemesečni zajednički rad sa mnom, tumačima srpskog znakovnog jezika i kustosima muzeja kako bi kreirali svoje vođenje i došli do trenutka kada će na svoj način i po svom izboru voditi zainteresovane kroz stalnu postavku Muzeja Jugoslavije na svom maternjem jeziku.“

TIFLOLOŠKI MUZEJ – MJESTO SUSRETA RAZLIČITOSTI

Pišu
Nevenka Ćosić
Morana Vouk Nikolić

Tiflološki muzej je specijalni muzej, osnovan 1953. godine u Zagrebu, a naziv mu potječe od grčkih riječi „typhlos“ (slijep) i „logos“ (kazivanje, govor, misao). Javna je ustanova u kojoj se prikuplja, čuva, proučava, dokumentira i komunicira materijalna i nematerijalna građa vezana za osobe s invaliditetom, s naglaskom na osobama oštećena vida. Svojim djelovanjem Muzej nastoji upoznati javnost s problemima osoba s invaliditetom, kao i s radom stručnjaka i institucija koje su dionici šire socijalne problematike.

Svojim djelovanjem već dugi niz godina Muzej nastoji mijenjati ukorijenjene negativne stavove o manjinskim skupinama, a svojim edukativnim programima potiče sudjelovanje marginaliziranih i isključenih pojedinaca i grupa, stvarajući tako bolje uvjete za samorazvoj i promjene koje će voditi prema većoj društvenoj jednakosti. Kontinuirano proširujući djelokrug rada Muzej svojim programima promiče i podupire dijalog, pozitivan stav prema različitosti – napose prema osobama s invaliditetom. Time prostor Muzeja postaje mjesto višeosjetilnog doživljaja, učenja i druženja, ali i mjesto susreta različitih skupina korisnika.

S pet zaposlenih stručnjaka na području edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti iznimno je socijalno osviještena ustanova te osim što teži obogaćivanju kulturnog i socijalnog života zajednice unutar koje djeluje, teži i razvoju vlastite izvrsnosti.

Tiflološki muzej već se niz godina bavi i praktičnom primjenom znanja s područja edukacijske

rehabilitacije, napose pristupačnošću u baštinskom okruženju te je postao je značajan faktor u širenju znanja s tog područja u Hrvatskoj, ali i u regiji.

Svjesni, s jedne strane, potrebe za znanjima kako učiniti prostor, sadržaje i komunikaciju pristupačnim, i s druge strane, udjela „nevidljive“ populacije osoba s invaliditetom i osoba treće životne dobi kojoj je potreban određen oblik prilagodbe, definirali smo ideju o edukaciji za muzejske djelatnike gdje bi se obuhvatile na jednom mjestu sve informacije koje su potrebne za izradu inkluzivnih programa odnosno inkluzivnih kulturnih ambijenata. Ideja je zaživjela u praksi 2019. godine, a edukacija je dobila jednostavan, sveobuhvatan i lako pamtljiv naziv „Muzej za sve“.

Programom smo obuhvatili širok raspon tema, od podizanja svijesti o potrebi izjednačavanja mogućnosti konzumiranja kulturnih sadržaja i svijesti o potrebi prilagođene komunikacije, do osnova



Stalni postav
Tiflološkog muzeja u Zagrebu



Muzeji za sve – program
edukacije muzejskih djelatnika

Programom smo obuhvatili širok raspon tema, od podizanja svijesti o potrebi izjednačavanja mogućnosti konzumiranja kulturnih sadržaja i svijesti o potrebi prilagođene komunikacije, do osnova zakonske regulative koja obvezuje baštinske institucije te prilagodbe sadržaja i prostora za osobe s invaliditetom.

zakonske regulative koja obvezuje baštinske institucije te prilagodbe sadržaja i prostora za osobe s invaliditetom. Teorijski su obrađene i teme koje su vezane uz osnovna znanja iz područja orijentacije i mobiliteta slijepih te teme vezane uz mogućnosti i načine korištenja zvučnih opisa i taktilne prilagodbe za slijepce. Iako su edukacijom obuhvaćene sve osobe s invaliditetom, naglasak smo ipak stavili na osobe oštećena vida, koje se u segmentu prilagodbe izdvajaju iz populacije osoba s invaliditetom, s obzirom da je zbog specifičnosti invaliditeta potrebno najviše intervencija.

U drugom dijelu edukacije prezentirana teorijska znanja nadopunjena su konkretnim informacijama i primjerima iz prakse te polaznicima odgovaraju na praktična pitanja. Nažalost, ove godine zbog izvanredne situacije vezane uz epidemiju covid 19 edukacije nisu održane, a sljedeći ciklus edukacija planiramo održati u prvoj polovini 2021. godine.



Konferencija *Kultura različitosti: Podzastupljene i ranjive skupine u muzejskom okruženju*

Tematska područja koja je Konferencija obuhvatila bila su: Zakonska regulativa vezana za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom, Podzastupljene i ranjive skupine: potrebe i mogućnosti, Pristupačnost ustanova u kulturi: muzej kao prostor mogućnosti, te Uloga i poslanje muzeja u suvremenom društvu.

Drugi recentni projekt Tiflološkog muzeja, vezan uz aktualne teme i probleme društveno isključenih skupina, je dvodnevna znanstveno-stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem *Kultura različitosti: Podzastupljene i ranjive skupine u muzejskom okruženju*. Namjera Konferencije je bila naglasiti važnost muzeja u suvremenom društvu kao mjesta otvorenog dijaloga i interakcije, mjesta koje spaja različitu publiku te upozorava na probleme osoba s invaliditetom, kao i na diskriminaciju, nasilje, siromaštvo, ksenofobiju i ostale aktualne probleme zajednica.

Tematska područja koja je Konferencija obuhvatila bila su: Zakonska regulativa vezana za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom, Podzastupljene i ranjive skupine: potrebe i mogućnosti, Pristupačnost ustanova u kulturi: muzej kao prostor mogućnosti, te Uloga i poslanje muzeja u suvremenom društvu.

Želja nam je bila da na Konferenciji sudjeluje što veći broj stručnjaka iz Hrvatske i inozemstva, te da Tiflološki muzej bude prostor u kojem možemo razmijeniti stručne i znanstvene muzeološke spoznaje, kao i primjere iz novije muzejske prakse.

Sudionici Konferencije bili su djelatnici u muzejskim ustanovama, ali i djelatnici drugih struka, poput sociologa, psihologa, edukacijskih rehabilitatora, socijalnih radnika, pravnika, političkih dužnosnika i predstavnika građanskih udruga. Ponosni smo što je Konferencija izazvala zanimanje i odaziv jer je pored 7 pozvanih predavača i jednog uvodnog izlaganja odabrano 31 izlaganje i 8 poster prezentacija za sudjelovanje na Konferenciji.

Vjerujemo da smo ispunili zadane ciljeve koji su se odnosili na otvaranje muzeja prema potrebama podzastupljenih i ranjivih skupina i širenje svijesti među dionicima zajednice kulturnih i baštinskih ustanova o potrebama prilagodbe, kao i prilagodbe muzejskih sadržaja osobama s invaliditetom kako bi se postigla što bolja uključenost i ravnopravnost ranjivih skupina u društvu.

Iako nas je „novonormalna“ situacija primorala na odgađanje edukacije *Muzej za sve* i održavanje Konferencije *Kultura različitosti: Podzastupljene i ranjive skupine u muzejskom okruženju* putem Zoom platforme, naš cilj da Tiflološki muzej bude prostor u kojemu možemo razmijeniti iskustva i ponuditi primjere dobre prakse, kao i mjesto razgovora o temama koje zanimaju zajednicu u kojoj živimo ostao je isti. ♣



U DODIRU SA

Za bolju vidljivost umetničkog nasleđa

Piše
Senka Ristivojević

Fotografija
Bojana Janjić

*U saradnji sa studentima
Vajarskog odseka na Fakultetu likovnih umetnosti
i njihovim mentorima, profesorima
Mrđanom Bajićem i Radošem Antonijevićem,
uz nesebičnu pomoć Borisa Dončića iz
Saveza slepih i slabovidih Srbije,
Muzej je inicirao otvoreno interdisciplinarno
istraživanje načina interpretacije dela vizuelnih
umetnosti i medijacije njihovih značenja.
U okviru jednog nastavnog semestra,
studenti su radili na kreiranju jedanaest
interpretacija umetničkih dela iz
zbirke Muzeja savremene umetnosti.*

Projekat *U dodiru sa* nastao je u okviru šire društveno-edukativne platforme Muzeja savremene umetnosti *Inkluzija i Muzej*, inicijative kustoskinja Katarine Krstić i Senke Ristivojević. Cilj je da se kroz ovu platformu obezbedi pristupačnost kulturnom nasleđu za osobe sa različitim vrstama invaliditeta, različitim mogućnostima u učenju, ali i da se razvije veća osetljivost u društvu za potrebe ovih sugrađana. Nakon pokretanja programa za osobe sa mentalnim i intelektualnim teškoćama, kao i za osobe oštećenog sluha, kustoskinje Muzeja su se upustile u avanturu tumačenja nasleđa vizuelnih umetnosti za slepe i slabovide osobe.

U saradnji sa studentima Vajarskog odseka na Fakultetu likovnih umetnosti i njihovim mentorima, profesorima Mrđanom Bajićem i Radošem Antonijevićem, uz nesebičnu pomoć Borisa Dončića iz Saveza slepih i slabovidih Srbije, Muzej je inicirao otvoreno interdisciplinarno istraživanje načina interpretacije dela vizuelnih umetnosti i medijacije njihovih značenja.

U okviru jednog nastavnog semestra, studenti su radili na kreiranju jedanaest interpretacija umetničkih dela iz zbirki Muzeja savremene umetnosti, koje su bile najpre prilagođene za slepe i slabovide, ali koje su i svima drugima pružale jedinstveni poligon za upoznavanje i razumevanje umetničkih dela. Sam proces su obeležile diskusije o umetničkim delima iz zbirki Muzeja, o iskustvu dodira i razmišljanju prstima, povezivanju iskustva dodira i drugih senzornih iskustava sa značenjem umetničkog dela. Tražeći odgovor na pitanje svih pitanja — kako interpretirati i dočarati delo vizuelnog stvaralaštva osobi koja ne vidi — tim je imao na umu da komuniciranje značenja i vrednosti umetničkog dela podrazumeva dva aspekta. Prvi je fizička prisutnost u vidu forme, kompozicije i materijalnosti; a drugi predstavlja intelektualnu, emocionalnu i duhovnu snagu dela. Susret ove dve komponente rezultira kreiranjem jedinstvenog doživljaja.

Muzej je ovde sagledan kao semiotički instrument koji nam pomaže da otkrijemo, dekodiramo, istražimo značenja, narrative, da naučimo nešto novo, a gotovo uvek je to nešto o nama samima, o našem identitetu. Težeći da kreiraju izložbu kao emocionalno rezonantnu sredinu koja će podstaći

Tražeći odgovor na pitanje svih pitanja — kako interpretirati i dočarati delo vizuelnog stvaralaštva osobi koja ne vidi — tim je imao na umu da komuniciranje značenja i vrednosti umetničkog dela podrazumeva dva aspekta. Prvi je fizička prisutnost u vidu forme, kompozicije i materijalnosti; a drugi predstavlja intelektualnu, emocionalnu i duhovnu snagu dela. Susret ove dve komponente rezultira kreiranjem jedinstvenog doživljaja.

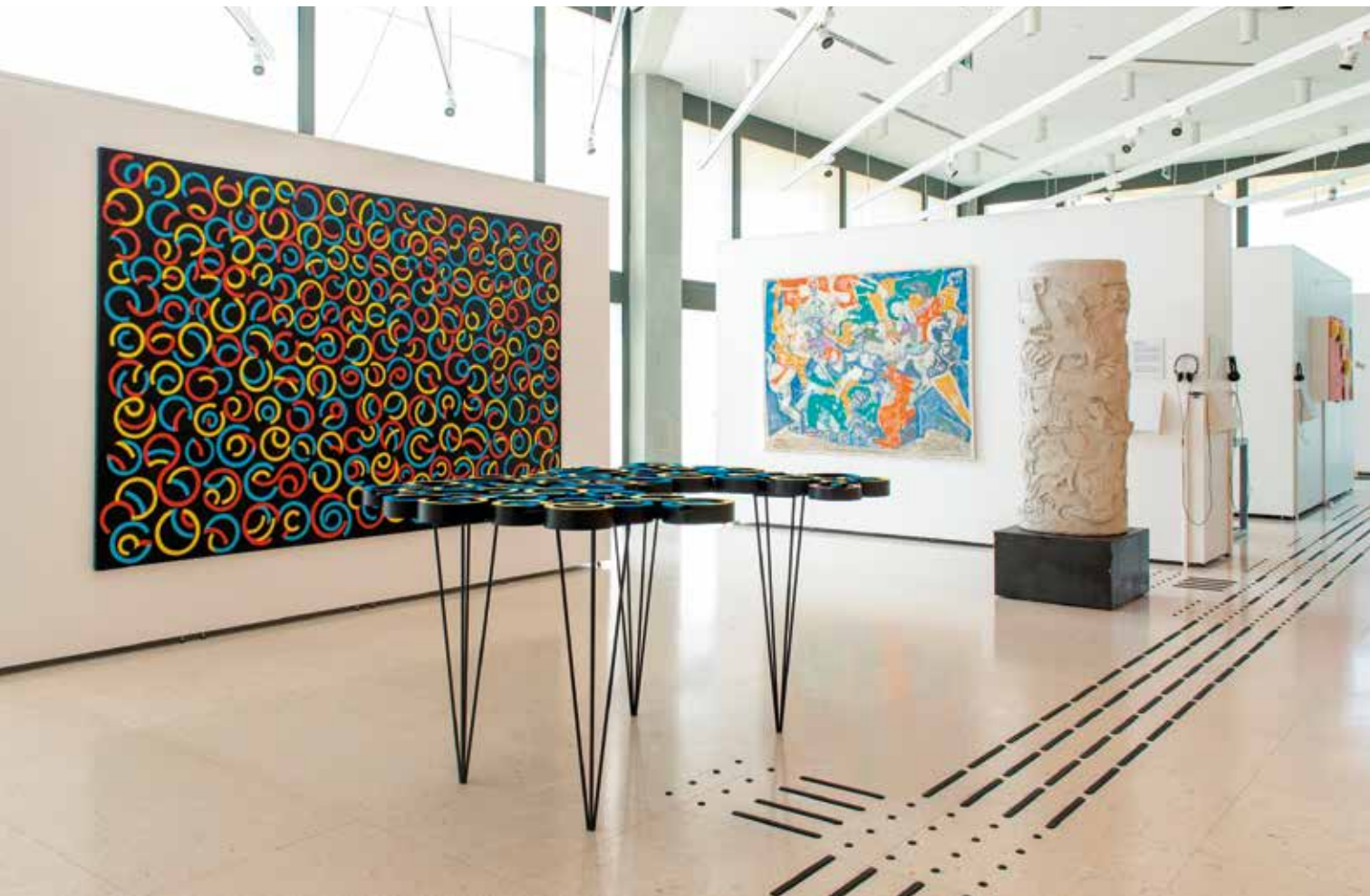


ljude da budu agenti promena za sebe i za svoju okolinu, kustoskinje su odabrale dela iz zbirke Muzeja koja nose ideju društvene transformacije. Ovaj projekat je sagledan kao doprinos širenju ideje da sve počinje od nas i da smo mi nosioci svake promene. Samim tim, izložba, kao rezultat timskog istraživanja, istakla je važnu ulogu promene, ali i prihvatanja sopstvene odgovornosti i sopstvene moći.

Umetničko nasleđe iz zbirke Muzeja savremene umetnosti je bilo veoma inspirativno mladim umetnicima, a sam zadatak im je dao slobodu da izađu iz formalnih okvira skulpture i objekta. Umetnička dela iz zbirke interpretirali su koristeći se raznovrsnim umetničkim formama i medijima, od taktilnih i audio radova, do performansa i prostornih, ambijentalnih instalacija. Aspekti kao što su miris, tekstura, osećaj prostora i okruženja, zvukovi i ambijent, poslužili su osmišljavanju načina da

se umetničko nasleđe 20. i 21. veka približi posetiocima i široj javnosti, a sve kroz kreiranje sredine za sticanje novih doživljaja i iskustava. Izložba umetničkih dela iz zbirke Muzeja i interpretacija studenata vajarstva podstakla je aktiviranje muzejskih resursa za drugačiju društvenu primenu. Mladi umetnici su publici ponudili jedan neuobičajeni i inovativan način sagledavanja umetničkih dela iz zbirke: slušanjem, dodiranjem, kroz interakciju sa njihovim radovima. Senzorno iskustvo podstiče naš intimniji dijalog sa umetničkim nasleđem, omogućava nam da aktiviramo svoje „unutrašnje oči“ i svoj um otvorimo za nove percepcije, kako bismo bolje sagledali mogućnosti koje nam nudi umetnost.

U planiranju projekta prihvaćen je model orijentisan ka procesu i koji podržava saradnju i jačanje tima, odnosno zajednice u jednom širem kontekstu. Uključivanjem studenata, mladih umetnika koji su



još u sistemu formalnog obrazovanja, ali uveliko u potrazi za ličnim izrazom i u procesu preispitivanja sopstvenog identiteta, nastojalo se da se Muzej otvori za nove i drugačije eksperimente. Najpre da se studenti, mladi umetnici bliže upoznaju sa umetničkim nasleđem, u neposrednom dijalogu, a zatim i kao njegovi medijatori. Ovaj zadatak je podržavao transdisciplinarni pristup. Ako interpretaciju posmatramo kao proces objašnjavanja ili prevođenja razumevanja neke teme ili predmeta, u slučaju projekta *U dodiru sa*, dolazi do prenošenja informacija sa vizuelnog nivoa na nivoe drugih čulnih nadražaja i iskustava; pažljivo i temeljno, ali u isto vreme, slobodno i otvoreno, onako kako to omogućava univerzalni jezik umetnosti.

Na izložbi *U dodiru sa*, uz umetnička dela iz zbirke Muzeja, autora poput Radomira Reljića, Petra Lubarde, Bore Iljovskog, Koste Miličevića, Ivana

Mladi umetnici su publici ponudili jedan neuobičajeni i inovativan način sagledavanja umetničkih dela iz zbirke: slušanjem, dodiranjem, kroz interakciju sa njihovim radovima. Senzorno iskustvo podstiče naš intimniji dijalog sa umetničkim nasleđem, omogućava nam da aktiviramo svoje „unutrašnje oči“ i svoj um otvorimo za nove percepcije, kako bismo bolje sagledali mogućnosti koje nam nudi umetnost.



Tabakovića, Zorana Popovića, Petra Omčikusa, izložene su i njihove interpretacije, a pratili su ih i drugi didaktički materijali – table sa legendama i objašnjenjima dela ispisane krupnijim fontom, namenjene slabovidim i osobama koje vide, zatim isti sadržaj na tablama štampanim Brajevom azbukom, kao i zvučni zapisi sa opisima dela (audio-deskripcija) i podacima o autoru i delu. Pored didaktike, veoma važan segment, kada je reč o obezbeđivanju pristupačnosti, jeste i opremanje prostora taktilnim trakama koje omogućavaju bolje snalaženje u prostoru i praćenje izložbe.

Kao veoma važna alatka pristupačnosti za slepe i slabovide, audio-deskripcija predstavlja vid inter-semiotskog prevođenja vizuelnih sadržaja, odnosno znakova u verbalne znakove. Ona služi da se vizuelni sadržaj (film, serije, pozorište, opera, ples, performans, sportski događaji, umetnost) opiše verbalno i

na taj način učini pristupačnim osobama oštećenog vida. Ovaj način prevođenja služi kako slepima i slabovidima, tako i onima koji vide, jer pruža uvide u detalje koje često znamo da previdimo, zanemarimo. Iskustva projekta *U dodiru sa* govore da muzeji poseduju nemerljive resurse da svojim posetiocima pruže intelektualno i čulno iskustvo, što je preduslov primanja poruke i sticanja novih znanja. ♣





PROGRAMI PRISTUPAČNOSTI KAO MUZEJSKI STANDARD

Piše
Julijana Stojsavljević

*Iniciranje novih vidova saradnje i interdisciplinarnost u kreiranju edukativnih programa poslednjih deset godina usmeravaju Spomen-zbirku Pavla Beljanskog u pravcu prilagođavanja osobama sa invaliditetom, od promocije pilot-projekta *Dodirni i oseti* 2011. godine namenjenog osobama s oštećenjem vida, do projekta *Muzej za sve* 2018. godine, koji približava postavku gluvim i nagluvim osobama.*

Promovisanje vrednosti nacionalne kulturne baštine polazna je osnova za mnogobrojne aktivnosti Spomen-zbirke Pavla Beljanskog tokom šest decenija njenog postojanja. Iniciranje novih vidova saradnje i interdisciplinarnost u kreiranju edukativnih programa poslednjih deset godina usmeravaju Muzej u pravcu prilagođavanja osobama sa invaliditetom. Jer principi i standardi pristupačnosti mogu imati primenu u svim životnim oblastima, pa je takav slučaj i kada je reč o zadovoljavanju potrebe pojedinca za umetnošću. Od promocije pilot-projekta *Dodirni i oseti* 2011. godine, muzejski programi Spomen-zbirke namenjeni osobama s oštećenjem vida se usložnjavaju. Prema istom konceptu – unapređenje kvaliteta života i približavanje postavki gluvim i nagluvim osobama – od 2018. godine razvija se i projekat *Muzej za sve*. Autorka oba programa je Milica Orlović Čobanov, viši kustos.

Taktilni segment projekta *Dodirni i oseti*, premijerno prikazan u sklopu izložbe *Kolekcija Pavla Beljanskog ponovo u Beogradu*, prerastao je u integralni deo stalne muzejske postavke. Osmišljen je kako bi se osobama sa stečenim ili urođenim nedostatkom čula vida, ali i videćoj publici, približila kolekcija Pavla Beljanskog. Prvi put posetiocu je omogućeno da dodirnom, bez uobičajenih ograničenja, spozna osobenosti umetničkog dela iz Zbirke. Projekat se tokom godina realizuje u saradnji sa stručnjacima iz Škole za osnovno i srednje obrazovanje „Milan Petrović“ iz Novog Sada. Postavka je zasnovana na iskustvima stečenim u kontaktu sa slepim i slabovidim osobama i na njihovom specifičnom doživljaju umetnosti. Primenom tiflo-staze, taktilnih dijagrama, legendi na Brajevom pismu, kao i audio-vodiča na tzv. dejzi-fleš plejerima i pratećim katalogom, korisniku je omogućeno da spozna elemente slike, a skulpturu dodirne, oseti.





Izložba *Dodirni i oseti*: taktilni dijagrami

*Od početne ideje do njenog ostvarenja radilo se u saradnji sa Savezom slepih Vojvodine i Savezom slepih Srbije, te zvučnim bibliotekama ovih organizacija, uz podršku institucija i pojedinaca, prijatelja kuće. Nakon premijere u Domu Vojske Srbije u Beogradu, postepenim uvećanjem broja eksponata i uslozljavanjem materijala, taktilna postavka krajem 2014. godine prerasta u izložbu *Dodirni i oseti: deset umetničkih dela iz kolekcije Pavla Beljanskog*.*

Od početne ideje do njenog ostvarenja radilo se u saradnji sa Savezom slepih Vojvodine i Savezom slepih Srbije, te zvučnim bibliotekama ovih organizacija, uz podršku institucija i pojedinaca, prijatelja kuće. Nakon premijere u Domu Vojske Srbije u Beogradu, postepenim uvećanjem broja eksponata i uslozljavanjem materijala, taktilna postavka krajem 2014. godine prerasta u izložbu *Dodirni i oseti: deset umetničkih dela iz kolekcije Pavla Beljanskog*. U ovoj formi, sa tri dijagrama i sedam gipsanih odlivaka skulptura koji menjaju klasični doživljaj muzejskog izlaganja, do 2018. godine postavka je predstavljena širom Srbije: u Narodnoj biblioteci Srbije u Beogradu, Narodnoj biblioteci u Užicu, bibliotekama *Dimitrije Tucović* u Lazarevcu i *Ljubomir Nenadović* u Valjevu, te u Narodnom muzeju u Kikindi. Zapažen prijem „čulne“ postavke u ovim gradovima potvrđuje i više hiljada posetilaca. Povodom otvaranja izložbe u Spomen-zbirci 2014. godine, organizovan je Okrugli sto *Umetnost kao put socijalizacije osoba sa invaliditetom*, uz razmenu

iskustava i edukaciju stručnjaka iz različitih oblasti (defektologa, pedagoga, muzealaca). Obeležavanja datuma od međunarodnog značaja, poput Dana belog štapa (15. oktobar) ili Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom (3. decembar), tokom godina su bila dobra prilika za stručna tumačenja, radionice ili organizovanje treninga za zaposlene u muzejima. Sa projektom *Dodirni i oseti* je u nekoliko navrata upoznata i međunarodna stručna javnost, predstavljanjem u Muzeju savremene umjetnosti Republike Srpske, 2015. godine na 6. regionalnom muzejskim susretima *Socijalna inkluzija i savremeni muzej*, u organizaciji nekoliko ogranaka ICOM-a, kao i 2018. godine u Skoplju, na konferenciji *Balkan Museums without Barriers #2*. Kroz izložbene projekte većeg formata kao što su *Velika Iza Vlaha Bukovca*, *Milan Konjović iz novosadskih kolekcija* ili *Tapiserije Milice Zorić: sinteza nasleđa i modernizma*, postavka se kontinuirano proširuje novim taktilnim segmentima.

Projekat *Muzej za sve* pokrenut je 2018. godine kako bi osobama s oštećenjem sluha umetnička dela u novosadskim muzejima postala dostupna, a svakodnevni život sadržajni. Zahvaljujući kvalitetnoj zamisli i povezivanju nekoliko ključnih muzejskih institucija, Fondacija *Novi Sad 2021 – Evropska prestonica kulture* je u celini podržala realizaciju projekta Spomen-zbirke Pavla Beljanskog putem Javnog konkursa za povećanje pristupačnosti ustanova kulture. Prvo javno predstavljanje održano je u decembru 2019. godine. Multimedijalna aplikacija – Vodič kroz stalnu postavku, kao okosnica projekta *Muzej za sve*, oblikovana je prema modelu jedinstvenom za sve partnere. Ujedinjeni oko projekta, Muzej Vojvodine i Muzej Prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji, Galerija Matice srpske i Spomen-zbirka Pavla Beljanskog osposobili su izložbene prostore za prihvatanje gluhih i nagluhih osoba. Primeri dobre prakse i iskustva kolega u okruženju, pre svega iz Narodnog muzeja Zrenjanin, bili su polazište za dizajniranje platforme. Prvi put muzeji u Novom Sadu dobili su priliku da zanimljivosti iz stalnih postavki predstave na znakovnom jeziku, u saradnji sa Društvom tumača i

Izložba *Dodirni i oseti*: Legende na Brajevom pismu





U poseti muzeju

prevodilaca za znakovni jezik. Aplikacija sa integrisanim tekstualnim i video tumačenjima, više od 90 eksponata u institucijama učesnicama u projektu učinila je lako dostupnim, a korisnike motivisala na samostalno istraživanje postavki i upoznavanje sa kulturnom baštinom podneblja. Partneri na projektu će zahvaljujući ovim muzejskim rutama spremno dočekati 2022. godinu, u kojoj će Novi Sad poneti titulu Evropske prestonice kulture.

U Spomen-zbirci Pavla Beljanskog projekat *Muzej za sve* obuhvatio je različite aktivnosti, poput simultanih tumačenja stručnih vođenja, kreativnih programa na znakovnom jeziku i obuke zaposlenih, koje legat organizuje godinama unazad. Postavljanje video-klipova na Youtube kanal Spomen-zbirke, novi muzejski sajt i društvene mreže omogućili su jednostavno pristupanje sadržajima i njihovu veću dostupnost za širu publiku. Objavljivanje muzejskog znakovnog rečnika *Umetnost kao*

Projekat Muzej za sve pokrenut je 2018. godine kako bi osobama s oštećenjem sluha umetnička dela u novosadskim muzejima postala dostupna, a svakodnevni život sadržajni. Multimedijalna aplikacija Vodič kroz stalnu postavku, kao okosnica projekta oblikovana je prema modelu jedinstvenom za sve partnere. Ujedinjeni oko projekta Muzej za sve, Muzej Vojvodine i Muzej Prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji, Galerija Matice srpske i Spomen-zbirka Pavla Beljanskog osposobili su izložbene prostore za prihvatanje gluvih i nagluvih osoba.



znak je dodatni iskorak ka lakšem usvajanju prvih pojmova o likovnoj umetnosti na znakovnom jeziku. Zamišljena kao priručnik za sve korisnike, a pre svega za decu i mlade, ova brošura na odabranim primerima iz kolekcije Beljanskog primenjuje osnovne znakovne elemente. Proširivanje multimedijalne aplikacije tumačenjima za decu pod istim nazivom *Umetnost kao znak*, čiju realizaciju je podržao Grad Novi Sad u saradnji sa Društvom tumača i prevodilaca za znakovni jezik 2020. godine, još jedna je od bezbroj mogućih nadogradnji sistema koji se pokazao kao održiva osnova za podršku širokom spektru budućih projekata.

Susrećući se sa problemima komunikacijske barijere, inkluzivni programi *Dodirni i oseti* i *Muzej za sve* osmišljeni su kako bi pružili jedan vid podrške ličnom razvoju osoba sa invaliditetom. Pored iskoraka u sadržaju, oni prilagođavaju muzejski prostor osetljivim kategorijama publike. Deluju u kontinuitetu i kao pozitivni podsticaji za upoznavanje društva sa zajednicom slepih,

Promocija aplikacije *Muzeji za sve*, 5. decembar 2019.

odnosno gluvih osoba, njihovim potrebama i načinima komunikacije. Na kraju, o ključnim dometima ovih programa pristupačnosti može se govoriti na osnovu činjenica i statistike pod jednim uslovom: da se pomenu i emocije uočljive na licima posetilaca koji su ispunili jednu od osnovnih težnji svakog ljudskog bića – potrebu za lepim. ♡

INKLUZIVNI PROGRAMI ZA DECU I MLADE U MUZEJU GRADA BEOGRADA

Piše
Dragana Latinčić

Izvor fotografija
Dečji klub Muzeja grada Beograda

Poštujući principe koji su karakteristika inkluzije u obrazovnom procesu, programi za decu sa smetnjama u razvoju i decu iz marginalizovanih grupa u Muzeju grada Beograda ostvareni su prilagođavanjem postojećih edukativnih programa osmišljenih u okviru Dečjeg kluba. Programi su u najvećoj meri realizovani u periodu od 2014. do 2018. godine sa dve različite institucije i uz podršku tadašnje direktorke Muzeja grada Beograda Tatjane Korićanac.

Pojam inkluzije u Srbiji uveden je kroz vaspitno-obrazovni sistem i podrazumeva, pre svega, pravo na obrazovanje različitih kategorija dece: sa smetnjama u razvoju, sa invaliditetom, iz marginalizovanih društvenih grupa, ali i posebno darovitih. Ipak, potrebno je i šire tumačenje ovog pojma, koje se odnosi na uključenost dece iz prve tri navedene kategorije u društveni život zajednice na svim nivoima tj. njihovu integraciju u realni svet, sa mogućnošću kontakata i komunikacije sa osobama bez razvojnih i drugih smetnji. Osnovni zadatak muzeja u kontekstu inkluzije upravo je omogućavanje socijalne uključenosti osetljivih grupa, naročito kroz ostvarivanje muzejske edukativne funkcije.

Poštujući principe koji su karakteristika inkluzije u obrazovnom procesu, programi za decu sa

smetnjama u razvoju i iz marginalizovanih grupa u Muzeju grada Beograda ostvareni su prilagođavanjem postojećih edukativnih programa osmišljenih u okviru Dečjeg kluba. Prilagođavanje podrazumeva pojednostavljivanje sadržaja, manji broj aktivnosti, kraće vremensko trajanje (do sat vremena) i rad u manjim grupama (5–10 učesnika). Programi su u najvećoj meri realizovani u periodu od 2014. do 2018. godine sa dve različite institucije i uz podršku tadašnje direktorke Muzeja grada Beograda Tatjane Korićanac.

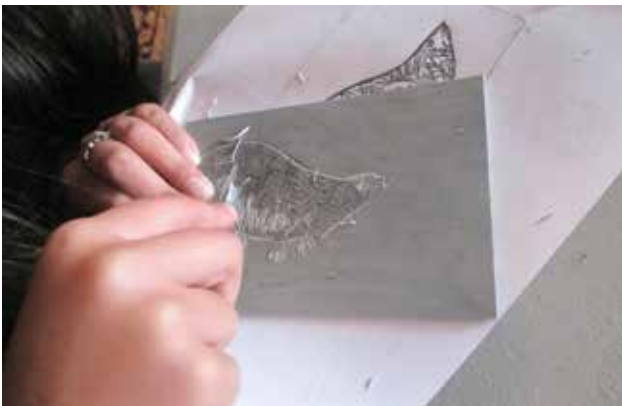
Najbrojnije aktivnosti ostvarene su kroz saradnju sa Centrom za smeštaj i dnevni boravak dece i omladine ometene u razvoju, koju je inicirala Marina Vidojević, rukovodilac ogranaka Stari grad. Tokom petogodišnjeg perioda kolega Andrija



Radionica *Čari secesije*, Memorijalni muzej Jovana Cvijića, Dnevni boravak Stari grad, 2018.



Radionica *Oštro oko, vešte ruke*, Konak kneginje Ljubice, ŠOSO Umka, 2015.



Radionica *Ime i opis ti znam, a lik i oblik ja ću da ti dam*, Konak kneginje Ljubice, ŠOSO Umka, 2015.



Radionica *Čika Paja, ko je to?*, Muzej Paje Jovanovića, ŠOSO Umka, 2018.

Stanisavljević je, osmišljavanjem novih ili prilagođavanjem postojećih, realizovao oko 100 programa sa šticienicima Centra. Aktivnosti su održavane u muzejima u sastavu Muzeja grada Beograda: Spomen-muzeju Ive Andrića, Memorijalnom muzeju Jovana Cvijića, Konaku kneginje Ljubice i Muzeju Paje Jovanovića. Posete su bile tematski osmišljene, sa namerom da šticienici Dnevnog boravka Stari grad kroz druženje sa zaposlenima u muzeju i obradu određenih tema steknu nova iskustva i veštine u cilju razvoja sopstvenih potencijala. Teme obrađene u Spomen-muzeju Ive Andrića obuhvatile su: pripovetke *Aska i vuk* i *Priča o vezirovom slonu*, lajtmotiv mosta u Andrićevim delima, Andrićevu diplomatsku karijeru, Nobelovu nagradu, a tokom manifestacije *Dani evropske baštine* održana je

i prilagođena verzija radionice *Glagoljenje*, na kojoj su učesnici pisali svoja imena glagoljicom. U Memorijalnom muzeju Jovana Cvijića šticienici Dnevnog boravka Stari grad saznali su zanimljivosti o Jovanu Cvijiću kao geografu i upoznali se sa interesantnim detaljima kuće naučnika. U okviru izložbe *Secesija – sloboda stvaranja* održane u Galeriji *Karst*, koja je integralni deo Memorijalnog muzeja Jovana Cvijića, učestvovali su na radionici *Čari secesije*, precrtavajući i bojeći karakteristične secesijske ukrase beogradskih kuća. U Konaku kneginje Ljubice organizovane su posete predstavi u okviru izložbe o Dositeju Obradoviću, kao i izložbi *Zdravo bili, mladenci mili*, o svadbenim običajima u mladenovačkom kraju. U okviru izložbe *Albreht Direr i njegovi savremenici*, održana je prilagođena verzija



Radionica *Čika Paja, ko je to?*, Muzej Paje Jovanovića, ŠOSO Umka, 2018.

radionice *Ime i opis ti znam, a lik i oblik ja ću da ti dam*, tokom koje su učesnici tehnikom linoreza urezivali, a potom i „štampani“ svoje inicijale. Takođe, likovnim radovima štíćenika koji su nastajali uz pomoć vaspitača ili domaćina muzeja obeležavani su važni istorijski datumi, kao što je Dan državnosti Srbije.

Posebno je značajno što su nekoliko puta organizovani zajednički programi sa učenicima osnovnih škola (OŠ *Drinka Pavlović* i OŠ *Filip Kljajić Fića*) koji su štíćenicima Dnevnog boravka Stari grad pomagali u radu i sa njima se družili. Ovako koncipirani programi su izuzetno značajni iz više razloga. Osim što deca najbolje uče u prirodnom vršnjačkom okruženju, na ovaj način se podstiču socijalizacija i razvijanje socijalnih veština kod dece sa smetnjama u razvoju. Proces je recipročan jer se istovremeno kod dece bez poteškoća razvijaju empatija, altruizam, strpljenje, prihvatanje različitosti... Ovakvi primeri

jasno ukazuju na potencijal muzeja za promovisanje tolerancije i poštovanja, sa ciljem uklanjanja stereotipa koji su prisutni u društvu i smanjivanja posledica koje može da izazove društvena nejednakost.

Manji broj aktivnosti realizovan je kroz program *Muzejanci* za učenike Škole za osnovno i srednje obrazovanje sa Domom *Sveti Sava* iz Umke (ŠOSO Umka) tokom školske 2015/16. godine. Saradnja je ostvarena na inicijativu nastavnice likovne kulture Aleksandre Bečei održavanjem pet prilagođenih muzejskih edukativnih programa. U Konaku kneginje Ljubice realizovane su tri radionice: *Oštro oko, vešte ruke*, na kojoj su kroz praktičan rad obrađeni pojmovi arheologija i konzervacija; *Mozaik*, tokom koje je simulirana izrada mozaika korišćenjem kolaž papira, dok je u okviru izložbe *Albreht Direr i njegovi savremenici* održana radionica *Ime i opis ti znam, a lik i oblik ja ću da ti dam*. U Muzeju Paje Jovanovića učenici su učestvovali na radionici *Čika*

Posebno je značajno što su nekoliko puta organizovani zajednički programi za štíćenike Dnevnog boravka Stari grad i učenike osnovnih škola. Na ovaj način se podstíču socijalizacija i razvijanje socijalnih veština kod dece sa smetnjama u razvoju, ali je proces recipročan, jer se istovremeno kod dece bez poteškoća razvijaju empatija, altruizam, strpljenje, prihvatanje različitosti...



Poseta Konaku kneginje Ljubice, Svrtište za decu, 2015.

Paja, ko je to?, a tokom gostujuće muzejske izložbe *Beogradski atlas Jovana Cvijića* u Galeriji SANU na radionici *Zanimljiva geografija*, na kojoj je sadržaj bio ograničen na geografske karakteristike Srbije.

Takođe, nekoliko puta su gosti Konaka kneginje Ljubice bila i deca iz marginalizovanih društvenih grupa. Štíćenici Doma za nezbrinutu decu *Moša Pi-jade* učestvovali su 2011. godine u ciklusu radionica izrade i bojenja rimskih svetiljki u okviru izložbe *Dobro svetlim*, koji je vodila koleginica Nikolina Adamović, kao i na muzejskoj radionici *Moja dama iz 19. veka*, par godina kasnije. Zahvaljujući saradnji muzeja sa civilnim sektorom, a preko muzejske saradnice Ivane Bogićević Leko, za štíćenike ustanove Svrtište za decu organizovan je 2015. godine obilazak stalne postavke Konaka kneginje Ljubice, a potom i crtanje Konaka onako kako su ga oni doživeli.

Za zaposlene u muzejima stečeno iskustvo je dragoceno jer omogućava savladavanje tehnika za

adekvatan pristup u radu sa osetljivim kategorijama muzejskih posetilaca. Često je potrebno ponoviti objašnjenje više puta i na različite načine, komplikovane informacije razložiti na više jednostavnih, pobrinuti se da je što manje faktora koji odvrćaju pažnju od teme... U tom procesu je od neizmerne pomoći mogućnost konsultacija sa iskusnim prosvetnim radnicima ili stručnjacima – defektolozima, socijalnim radnicima, psiholozima i pedagozima koji kontinuirano rade sa decom sa smetnjama u razvoju ili iz marginalizovanih društvenih grupa. Prevažodni cilj je da se takve grupe osećaju prihvaćeno i da iz muzeja ponesu lepe utiske. To je, čini se, najmanje što može da se ponudi kao odgovor na njihovu nedvosmislenu želju za komunikacijom, otvorenost i toplinu kojima, gotovo bez izuzetka, neodoljivo zrače. ♡



NA JUG, NA JUG! IDEMO NA JUG

Piše
Sarita Vujković

Najstarije i jedno od najznačajnijih bijenala iz oblasti savremene vizuelne umetnosti na prostoru Srbije, Memorijal Nadežde Petrović, ove godine je obilježilo šezdeset godina postojanja, izložbom pod nazivom Na jug, na jug! Idemo na jug!, koja je priređena u Čačku od 3. oktobra do 10. novembra 2020.

Jubilarni 30. Memorijal Nadežde Petrović koncipiran je sa željom da se najstarija bijenalna manifestacija u Srbiji, jedna od najznačajnijih na prostorima nekadašnje Jugoslavije, osmisli kao mjesto ponovnog susreta, spajanja i druženja, kao specifična interakcija publike i umjetnika u kontekstu njene šezdesetogodišnjice. Povezanost sa memorijalnim sjećanjem na najznačajniju umjetnicu na našim prostorima, posebna je obaveza koja ovoj manifestaciji daje naročit dignitet i značaj. Izložba je osmišljena sa željom da ukaže poštovanje prema memorijalnom sjećanju koje se temelji na izvornim, etičkim i estetičkim principima životnog djela Nadežde Petrović. Zbog toga je i broj od 30 umjetnika određen kao simbolična spona, veza sa načinom na koji je Nadežda Petrović koncipirajući izložbu Prve jugoslovenske kolonije u jugoslovenski umjetnički prostor nastojala uključiti umjetnike iz Bugarske.

Naziv izložbe aludira na popularni usklik koji odražava industrijski i modernizacijski napredak Srbije krajem XIX i početkom XX vijeka, koji je težio jugu, kada je kroz Sićevačku klisuru prošla željeznička pruga vozeći i učesnike Prve jugoslovenske kolonije 1905. godine. S druge strane, prefiks „jug“, sadržan u nazivu Jugoslavije, prožet je brojnim konotacijama koje upućuju na potrebe migracija i kretanja, izazvanih prirodnim zakonitostima ekosistema ili ratnim, ekonomskim ili kataklizmama neke druge vrste. Prirodna potreba za jugom, danas je zamjenjena hrljenjem na Zapad u cilju zadovoljenja najrazličitijih ljudskih potreba – sigurnosnih, ekonomskih, obrazovnih, intelektualnih, kulturoloških i umjetničkih, koje nam svakodnevno govore o stanju društva u kome trenutno obitavamo.

Tokom svoje jednogodišnje pripreme ovogodišnji Memorijal prošao je kroz potpuno neočekivane transformacije, pandemijske konotacije, epidemiološke i sigurnosne mjere zbog oboljenja Covid-19, što je u velikoj mjeri uticalo na početni koncept. Modifikujući naše želje, očekivanja i stavove,

koronavirus nam je nametnuo da 2020. godina, u kojoj se obilježava 60 godina od osnivanja Memorijala, bude posebno označena i zapamćena kao godina samoizolacije i socijalne distance, termina potpuno nepojmljivih kada su u pitanju kultura i savremena umjetnost.

Zbog toga je posebno zadovoljstvo što smo u ovim nepogodnim okolnostima uspjeli da koncipiramo izložbu koja je postavljena na jedanaest lokacija u Čačku – u šest galerijskih prostora: Umetnička galerija *Nadežda Petrović*, Galerija *Risim*, Dom kulture, Međuopštinski istorijski arhiv, Narodni muzej, Konak gospodara Jovana Obrenovića, kao i na pet javnih lokacija: Rimski trg, Rimske terme, plato ispred Doma kulture, izlog Službenog glasnika i Gradski park. Želja nam je bila da pokažemo kako je najznačajnija manifestacija likovne umjetnosti, po kojoj je grad Čačak poznat širom regiona,

Naziv izložbe aludira na popularni usklik koji odražava industrijski i modernizacijski napredak Srbije krajem XIX i početkom XX vijeka, koji je težio jugu, kada je kroz Sićevačku klisuru prošla željeznička pruga vozeći i učesnike Prve jugoslovenske kolonije 1905. godine. S druge strane, prefiks „jug“, sadržan u nazivu Jugoslavije, prožet je brojnim konotacijama koje upućuju na potrebe migracija i kretanja, izazvanih prirodnim zakonitostima ekosistema ili ratnim, ekonomskim ili kataklizmama neke druge vrste.

rezultat institucionalne saradnje u kojoj učestvuju gotovo sve institucije kulture ovog grada.

Prateći teorijski, umetnički i geografski kontekst u kome umetnici/ce deluju izložba je strukturisana tako da razmatra raznovrsne pozicije unutar svijeta umetnosti, uključenosti u glavne tokove i isključenosti iz njih, socijalizaciju i urbanizaciju, marginalne grupe i migracijska kretanja, akcentujući individualnosti pojedinih pozicija. Medijski i vizuelno različita postavka osmišljena je tako da obuhvata raznovrsne autorske i generacijske pozicije počev od neoavangarde – Grupa *Irwin* (Slovenija), Dalibor Martinis (Hrvatska), Dušan Otašević (Srbija); novog pristupa slikarstvu – Zlatan Vehabović (Hrvatska), Biljana Đurđević (Srbija); crtežu – Mladen Miljanović (BiH); skulpturi i instalacijama u javnom prostoru – Radoš Antonijević (Srbija), Vladimir Perić Talent (Srbija), Natalija Vujkošević (Crna Gora); audio-instalacijama – Ženet Vangeli (Sjeverna Makedonija); instalacijama u galerijskom prostoru – Katarina Alimpijević (Srbija), Vesna Perunović (Srbija/Kanada), Jelena Tomašević (Crna Gora), Pravdoliub Ivanov (Bugarska), Vedran Perhov (Hrvatska), Vuk Ćuk (Srbija); istraživačkom aktivizmu – Igor Antić (Srbija /Francuska), Jaka Babnik (Slovenija); analitičkim video-radovima – Jasmina Cibic (Slovenija/Velika Britanija), Danica Dakić (BiH/Njemačka), Kamen Stojanov (Bugarska/Austrija); fotografiji i video radovima – Uroš Đurić (Srbija), Selma Selman (BiH/USA), Predrag Terzić (Srbija), Igor Bošnjak (BiH), diSTRUKTURA (Srbija); video-animaciji Igor Grubić (Hrvatska), Radenko Milak (BiH) i performansu – Lala Raščić (BiH), Jusuf Hadžifezović (BiH).

Posebna osobenost 30. Memorijala Nadežde Petrović je i njegov vizuelni identitet koji je konceptijski povezao *Fikus Čačak* (*Ficus elastica*), najveće i najstarije južno drvo na Balkanu, koje već pedeset godina nesmetano raste, šireći se i popunjavajući prostor čačanskog Doma kulture. Ovaj fikus je nesumnjivo najneobičniji identitetski simbol grada, izrastao u specifičnim uslovima nadahnjujući se kulturom. Bujna krošnja i velika lisna masa, isprepletena brojnim izdancima, djeluje kao rizom prepun lateralnih širenja, beskrajnih isprepletenih početaka i trajanja, i ne može da ne podsjeti na Delezov i Gatarijev rizomski diskurs, koji je uvijek u

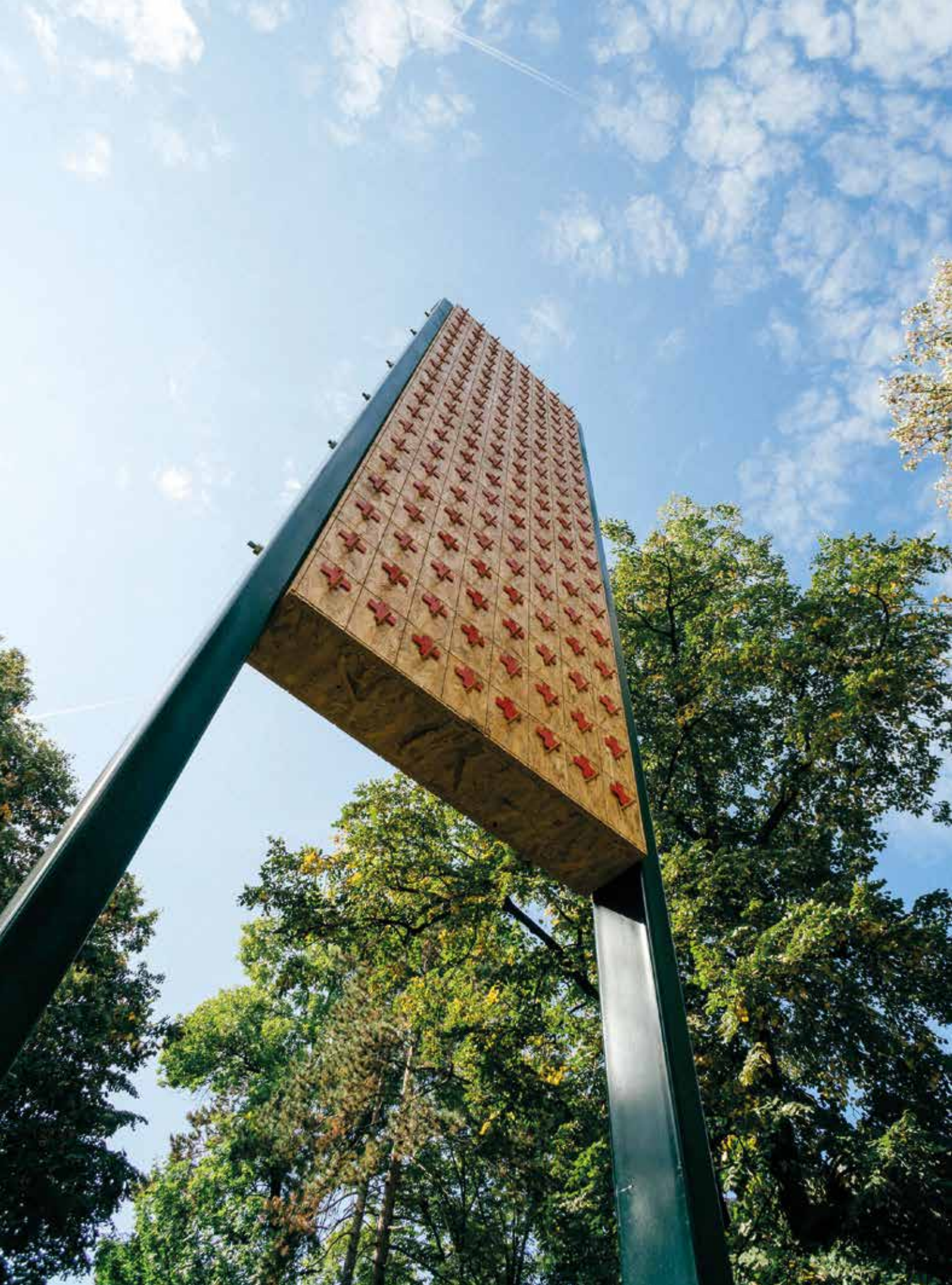




pokretu, a niti počinje niti se završava. Teorija toliko bliska kontekstu savremene umjetničke prakse – koja nastaje otkrivajući subjektivnost tamo gdje se pojavljuje, društvo tamo gdje se mijenja i svijet tamo gdje se neizostavno stvara – uvodi nas kroz razvoj interneta i virtuelne realnosti u rizomske strukture novih prostora i stvarnosti.

Predstavljajući umjetnost koja nastaje u kulturno raznovrsnom i tehnološki naprednom svijetu, ovogodišnji Memorijal treba da sagledamo kao izložbu savremene umjetnosti koja je savremena u svakom smislu, po sebi i za sebe. Drugim riječima, treba ga

posmatrati kao izložbu savremenu po duhu, mediju i načinu na koji se odnosi prema sebi i prema svojoj publici, u odnosu na svoju kulturnu, društvenu i političku okolinu, savremenu u odnosu na svoju prošlost i kontekst koji je okružuje, a prije svega u odnosu na sve druge vidove savremenih umjetnosti. Na osnovu toga može se zaključiti da je savremena umjetnost stvarna, kulturno raznolika, da preispituje raznovrsne umjetničke senzibilitete i umjetničke izraze, ona nas ispunjava, podstiče na razmišljanje i aktivizam, djelujući tako što postaje ključna za savremeni život. ♣



NEZAŠTIĆENI SVEDOK: POTRAGA ZA UMETNIČKOM REANIMACIJOM MUZEJA¹

Piše
Ana Knežević

Nezaštićeni svedok je istraživački projekat zamišljen kao serija umetničkih intervencija na privatnim, javnim, umetničkim i neumetničkim kolekcijama koji je inicirala Jelena Spaić, kustoskinja Kabineta grafike FLU. Realizovan je u stalnoj postavci Muzeja afričke umetnosti (MAU) u saradnji sa Centrom za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Nezaštićeni svedok br. 1: Afrodizijak realizovan je od 17. oktobra do 22. decembra 2019. godine u okviru stalne postavke Muzeja afričke umetnosti (MAU) u saradnji sa Centrom za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i prof. dr Milanom Popadićem, a kustoski tim činile su Jelena Spaić i Ana Knežević. Danas, godinu dana nakon prvog „napada na muzejski predmet u rukavicama” *Nezaštićeni svedok* nastavlja svoj život kroz prateći katalog izložbe, intervenciju umetnika Saše Tkačenka, koja zasada ostaje upisana u arhitekturu MAU i kroz pripremu *Nezaštićenog svedoka br. 2* u Muzeju nauke i tehnike.

Reč je o nesvakidašnjoj izložbi – umetničkoj intervenciji na preko četiri decenije staroj stalnoj postavci MAU. Muzej i mauzolej povezani su više nego samo fonetskom asocijacijom, rekao je Adorno. Za Šolu, tradicionalni muzeji najpre nalikuju

odeljenjima za intenzivnu negu ugrožene telesnosti prošlosti i skladištima mumificiranih ostataka prethodnog života. *Nezaštićeni svedok* ima nameru da ispita upravo muzejsku vitalnost, da opipa puls, izmeri temperaturu, odredi dioptriju muzeja. Da, u skladu sa postavljenom dijagnozom, pokrene proces umetničke reanimacije muzeja i „aktivaciju perifernog vida” (Spaić). Da prošeta muzejima „tražeći pukotine u njima” (Popadić).

Performansom kao iznenađenjem tokom otvaranja, kroz stalnu postavku MAU doslovno je i prošetao *Nezaštićeni kolekcionar* Ivane Ivković, izazivajući misao o bahatoj, nonšalantnoj šetnji evropskih kolekcionara kroz afrički kontinent. Da se MAU može doživeti kao teatar raznih Afrika,

¹ Tekst nastao u okviru projekta *Budućnost za sećanje*



Ivana Ivković, Performans *Unprotected Collector*; Milica Josimov, instalacija *Take a Shot*; foto: Ivan Zupanc

videli smo prolaskom kroz ulaznu zavesu *HEAVEN#14* iste umetnice. Da i *statue* takođe umiru ponovljeno je radom *Take a Shot*, konzervatorke MAU Milice Josimov, dok je fragilna materijalnost muzeja istaknuta *site-specific* instalacijom Siniše Ilića. Na senzitivnost arhitekture MAU aludirale su intervencije Saše Tkačenka – jedna skrivena, u unutrašnjosti kupole MAU, a druga zapisana na staklu, i danas blizu ulaza u Muzej. *Prolaz* Irene Kelečević otvorio je pitanja o tzv. autentičnosti afričkog predmeta, a *Nepoznati afrički umetnik* Ane Vujović, upotrebom neonskog svetla, *emergency* ćebeta i zvučnom animacijom bez ustručavanja, zapitkivao je o vrednosti, značenju i autorstvu u procesu muzealizacije MAU predmeta. Kroz rad Ane Adamović *FT000* isprovocirana je misao o kolekcionarskoj aktivnosti kao *lovu na predmete*, dok

Nezaštićeni svedok ima nameru da ispita upravo muzejsku vitalnost, da opipa puls, izmeri temperaturu, odredi dioptriju muzeja. Da, u skladu sa postavljenom dijagnozom, pokrene proces umetničke reanimacije muzeja i „aktivaciju perifernog vida” (Spaić). Da prošeta muzejima „tražeći pukotine u njima” (Popadić).



Ana Vujović, *Nepoznati afrički umetnik*, foto: Ivan Zupanc

je *Nesvrstana* Milice Rakić svedočila o Vedi Zagorac kao nekome ko je „više od donatorke” u ambivalentno nesvrstanoj poziciji MAU.

Ova umetnička reanimacija pridružila se istoriji kustosko-umetničkih intervencija na stalnoj postavci MAU, kojih je u poslednje dve decenije bilo nekoliko: Dejan Sretenović (2004), Zoran Naskovski (2005; 2013), Bartelemi Togo (2006), Emilia Epštajn i Ana Sladojević (2017). Kao gotovo netaknuti, ali očito ne i nedodirljivi isečak vremena s kraja sedamdesetih godina dvadesetog veka, stalna postavka MAU šetnjom prvog *Nezaštićenog svedoka* poprimila je odlike *redimejda* dostupnog za umetničke reanimacije i interpretacije. Nakon nekoliko susreta s pomenutim umetnicima, zgrada, arhiva, stalna postavka i delatnost MAU – njegov tezaurus – postali su predmet umetničkih istraživanja i poligon na kome je vršena

potraga za reanimacijom kakvu samo *Nezaštićeni svedok* poznaje. Neretko su se muzejske prostorije pretvarale u umetnički atelje neophodan za stvaranje *Afrodizijaka*, intervencije koja nas imenom podseća na album slavnog Fele Kutija.

Muzejska video i foto dokumentacija, stari, okrnjeni postamenti, privatni i zvanični predmeti Zdravka Pečara i Vede Zagorac, sam prostor i arhitektura MAU bili su dvostruko izloženi – i kroz izlaganje Muzeja i kroz izlaganje savremene umetnosti, i kroz savremenu izložbu i kroz izložbu savremene umetnosti. Često su se posetioци *Nezaštićenog svedoka br. 1: Afrodizijak*, ušavši u prostor stalne postavke, pitali: „A gde je izložba?”. Razlog tome bila je izrazita mimikrija same postavke; intervencije kojom su se umetnički radovi, već bliski esteticima i poetici MAU, dodatno utopili u muzejski prostor



Saša Tkačenko, *I don't fear nothing unless it's broke*, foto: Ivan Zupanc



Milica Rakić, *Nesvrstana*, foto: Vlada Popović



Siniša Ilić sa Jelenom Maksimović i Dušanom Barbarićem: *O oruđu i oružju*, foto: Ivan Zupanc

ponavljanjem dizajna zeleno-plavih postamenata i grafičkog rešenja muzejskih legendi Mašićevih, kao i krojenjem radova „po meri MAU”. Krajnji, posve magritovski utisak koji je ostavila ova intervencija bio je: pred sobom vidimo stalnu postavku MAU, dok nam interpolirani umetnički radovi neumorno ponavljaju – *Ceci n'est pas Musée de l'art africain, Ovo nije Muzej afričke umetnosti*. Susret *Nezaštićenog svedoka br. 1: Afrodizijak* i stalne postavke MAU bio je miroljubivi susret nove produkcije savremene umetnosti i preko četrdeset godina stare muzealizacije predmeta, prijateljski sastanak posvećen raspravi o muzejskoj viziji sveta i onoj umetničkoj, zajednički nastup koji okuplja misli nove umetnosti i nove muzeologije, koji i dalje traga za vitalnom žilom postavljenom upravo između one *ne samo fonetske sličnosti* muzeja i mauzoleja.

Po rečima Jelene Spaić, *Nezaštićeni svedok* voli prave, ali obožava imaginarne, fiktivne, proksi, meta-muzeje Dišana, Malroa, Brodarsa, Kabakova, Oldenburga, Kipenbergera, Bluma, Vilsonovih, Orhana Pamuka, a dobro se oseća u praznim Klajnovim i Burenovim izlagačkim prostorima, punim Varburgovim, Sanderovim i Rihterovim atlasima i arhivama Boltanskog i Deride... *Nezaštićeni svedok br. 1* u MAU primljen je kao rado viđen gost, onaj nenametljiv, koji učtivo hvali, a odmereno kritikuje domaćina i konak. Naredni *Nezaštićeni svedok br. 2*, uz radove Vladimira Nikolića, Nataše Kokić, Stevana Kojića, Gorana Ristera, Dejana Anđelkovića i Jelice Radovanović već je ušetao u Muzej nauke i tehnike. Kako će se tu, uz *muziku metalnih mašina*, kao gost provesti, videćemo tokom decembra 2020. godine. ♣



IZLOŽBA SRPSKI MODERNIZAM 1880 – 1950. U NARODNOJ GALERIJ U LJUBLJANI

Piše
Andrej Smrekar

Fotografija
Galerija Matice srpske
Martin Candir

*Dvadeset devetog januara 2020. godine
u Narodnoj galeriji u Ljubljani otvorena je izložba
Srpski modernizam 1880–1950. iz kolekcije
Galerije Matice srpske iz Novog Sada.
Na taj način ostvarili su se višegodišnji napori
obe institucije da se izložbom ponovo povežu
kulturne tradicije dve sredine,
koje smo nekada shvatali kao zajedničko nasleđe.*

Dvadeset devetog januara 2020. godine u Narodnoj galeriji u Ljubljani otvorena je izložba Srpski modernizam 1880–1950. iz kolekcije Galerije Matice srpske iz Novog Sada. Na taj način ostvarili su se višegodišnji napori obe institucije da se izložbom ponovo povežu kulturne tradicije dve sredine, koje smo nekada shvatali kao zajedničko nasleđe. Izložba, koja je trebalo da traje do 3. maja, produžena je do 6. septembra, tako da smo posle zatvaranja od marta do maja, zbog epidemije, tokom leta ipak uspeali da privučemo još posetilaca.

Godine 1950. kolekcija Narodne galerije podeljena je na Narodnu i Modernu galeriju. Sav umetnički materijal od impresionizma pa nadalje pripao je kolekciji novosonovane institucije Moderne galerije. S druge strane, 1986. godine Izvršno veće Socijalističke Republike Slovenije predalo je takozvani Vladin fond na upravljanje Narodnoj galeriji. Među umetničkim delima koja su se do tada nalazila po državnim kancelarijama i službenim prostorijama gotovo da nije bilo starijih od sto pedeset godina, a najmlađa od njih nastala su kasnih šezdesetih, kada je ukinut Fond državnih nabavki u Sekretarijatu za obrazovanje i kulturu Socijalističke Republike Slovenije. Ovim putem je Narodna galerija preuzela odgovornost za čuvanje i izlaganje umetničkih dela koja prelaze izmišljenu granicu između moderne umetnosti i likovne umetnosti nastale pre 1950. godine. U ovom fondu nalazila su se i dela umetnika iz drugih republika tadašnje zajedničke države, a njihovi radovi su se takođe pojavljivali i u prvim prodajnim galerijama u to vreme, te su tako i prenošeni u privatne kolekcije u Sloveniji. Iz tog razloga se Narodna galerija posvetila i priređivanju izložbi umetničkih tokova i tradicija drugih delova Jugoslavije, a istovremeno kroz izložbe uključila različite manjine koje obogaćuju slovenački kulturni život i kulturu u opštem smislu. Galerija Matice srpske i Narodna galerija godinama sarađuju na razmeni dobrih praksi u oblasti restauracije i konzervacije, te na polju muzejske edukacije, posebno u oblasti programa za mlade, dok se vrhuncem njihove saradnje može smatrati evropski projekat *Hear Me! Bringing Youth and Museums Together*. Paralelno sa realizacijom zajedničkih projekata, razmatralo se i gostovanje izložbe Galerije Matice srpske u Ljubljani. Obe institucije su u proteklim godinama intenzivno radile na otvara-

Iako su najveća imena srpskog modernizma još uvek dobro usidrena u našoj svesti, izborom dela uspeali smo da upoznamo njihova manje poznata platna, poput minhenskog dela Glava Đorđa Krstića, prelepog malog portreta Đorđa Jovanovića, rad Paje Jovanovića, ili ranih radova Milana Konjovića i Petra Dobrovića.

nju mogućnosti za predstavljanje svojih umetničkih kolekcija i svog nasleđa na širem srednjoevropskom prostoru. Predstavljanje kolekcije Galeriju u Ljubljani nije bio lak zadatak, jer je pre svega zahtevao veliki logistički napor, a i ozbiljno zalaganje.

Upravnica Galerije dr Tijana Palkovljević Bugarski, kao autor i kustos izložbe, napravila je prvi izbor umetničkih dela, koji smo potom zajednički doradivali. Bili smo počastvovani naklonošću Galerije koja je uslišila i naše želje. Iako su najveća imena srpskog modernizma još uvek dobro usidrena u našoj svesti, izborom dela uspeali smo da upoznamo njihova manje poznata platna, poput minhenskog dela *Glava Đorđa*

Izložba je bila i prilika za upoznavanje istorije Matice srpske, koja je u slovenski svet uvela koncept institucije kao čuvara nacionalne kulture, kao i za predstavljanje institucija koje su iz nje izrasle, od kojih je Galerija najmlađa.



Potpis je Autorsko tumačenje izložbe
foto: Martin Candir



Krstića, prelepog malog portreta Đorđa Jovanovića, rad Paje Jovanovića, ili ranih radova Milana Konjovića i Petra Dobrovića. Takođe, impresionirale su nas i pariske slike Save Šumanovića. Istovremeno, Josif Falta, sa neiskorišćenim potencijalom, Milenko Šerban, sa kolorističkim senzibilitetom i emocionalnom raznolikošću, Bogdan Šuput, sa gorkom slutnjom, koja se obistinila Drugim svetskim ratom, ili Risto Stijović, sa izuzetnim smislom za vajarski materijal, bili su pravo otkriće za nas i našu publiku. Izložba nas je podstakla na preispitivanje veza naših umetnika u Minhenu i u Ažbeovoj školi, kao i prijateljstava pred Prvi svetski rat. Iznad svega, moguće je diviti se iskustvu Pariza i vezanosti srpskih umetnika za parisku školu i njenim indirektnim uticajima na slovenačke umetnike koji su studirali u Pragu, a zatim u Zagrebu.

Izložba je bila i prilika za upoznavanje istorije Matice srpske, koja je u slovenski svet uvela koncept institucije kao čuvara nacionalne kulture, kao i za predstavljanje institucija koje su iz nje izrasle, od kojih je Galerija najmlađa. Iako smo se do sada uverili u istoriju Narodne galerije, izložba nas je naučila da je ritam života umetničkih institucija u državama nastalim iz nekada zajedničke države još jedna od osobina i vrednosti nasleđa koje delimo. Štaviše, nastavlja

se svojevrsno prilagođavanje u radu institucija istog tipa u periodu nakon raspada Jugoslavije, kada su se te muzejske ustanove morale suočiti sa novom interpretacijom svojih kolekcija. U Novom Sadu proces je simbolično završen obeležavanjem 170 godina od osnivanja Galerije Matice srpske, a Narodna galerija je 2016. godine nakon tri decenije okončala nadogradnju Narodne galerije, koja je simbolično započela preuzimanjem Vladinog fonda 1986. godine i predstavljanjem javnog tendera za njegovo proširenje tri godine kasnije.

Za muzejske konzervatorske timove izložba ovog tipa je uvek dobrodošla, jer zahteva sistematski konzervatorski pregled umetničkih dela u kolekciji. Konzervacija umetničkih dela uvek je jednostavnija dok dela „miruju” u depou. Međutim, kada dela treba da budu transportovana, potrebno je preduzeti različite preventivne mere. U jesen 2019. godine Narodna galerija je slično pripremljenu prezentaciju svoje kolekcije vratila iz Praga. Zbog toga smo vrlo dobro znali sa kojim problemima se suočavaju naše kolege u Novom Sadu. Budući da obim subvencionisanja naših institucija još uvek nije tako velik da tehničku realizaciju transporta možemo poveriti spoljnim kompanijama, protokoli pakovanja i primopredaje i dalje su u ruka-



ma naših profesionalnih timova. Darko Despotović, Luka Kulić, Marijeta Sidovski, uz pomoć Mihe Pirnata i Andreja Hircija, pobrinuli su se za profesionalno i bezbedno postavljanje predmeta u izložbeni prostor.

Izložbu je pratio istoimeni katalog autorke dr Tijane Palkovljević Bugarski, objavljen na slovenačkom, a potom i engleskom jeziku, zahvaljujući zalaganju Galerije Matice srpske. U kratkom vremenskom periodu koji smo imali na raspolaganju, naše kolege iz Novog Sada uspele su da sakupe i reprodukcije portreta i autoportreta umetnika koje smo objavili uz njihove biografije. Tako je, umesto skromnih ličnih fotografija, katalog dobio dodatak koji prikazuje gotovo sva zastupljena imena. Jelena Ognjanović bila je pokretačka snaga projekta i nepresušni izvor inicijativa i rešenja u fazi pripreme izložbe i kataloga. Celokupnu sliku projekta dizajnirao je i izveo prof. Ranko Novak, koji se inače stara o vizuelnom identitetu Narodne galerije. Izložbu su pratili i video-projeksija istorije Galerije Matice srpske i bogat izbor njenih publikacija. Zanimljivo je da se između zgrade Narodne galerije i Moderne galerije u Ljubljani nalazi Srpska pravoslavna crkva Sv. Ćirila i Metodija, koja se aktivno uključila u promociju izložbe među članovima velike srpske zajednice u Sloveniji. U Narodnoj galeriji

bili smo posebno zadovoljni ovom naklonošću, jer je funkcija uključivanja srpske populacije bila jedna od važnih uloga projekta. Na ovaj način značajno smo ojačali napore Narodne galerije da poveže publiku u granicama Republike Slovenije. Za svoje kolege i za sebe mogu da kažem da nam u pripremi i predstavljanju izložbe nostalgичna osećanja nisu bila u potpunosti strana. Tokom realizacije projekta još više smo se povezali sa kolegama, a sada i prijateljima u Novom Sadu. ♡





DEVEDESETE: *REČNIK MIGRACIJA*

Ili o (ne)prevazilaženju tenzija¹

Piše
Mira Luković

Primarni fokus izložbe bile su umetničke pozicije i prakse koje su se, od devedesetih do danas, odnosile na društvena, kulturna, politička i druga pitanja proizašla iz složenih i traumatičnih migracionih procesa na prostoru nekadašnjih jugoslovenskih republika. Pojedincima i kolektivima iz sfere umetnosti, pridružene su i pojedine organizacije civilnog sektora i aktivističke inicijative, ali prevashodno one koje u svoj rad uključuju saradnju sa umetnicima/ama ili su ih pokrenuli umetnici/ce.

Izložbu *Devedesete: Rečnik migracija*, realizovanu protekle zime u Muzeju Jugoslavije, nedavno je NK ICOM-a Srbije prepoznao kao najuspešnji muzejski projekat 2019. godine. Imala sam prilike da, kao deo tima MJ, koji su predvodile kustoskinje izložbe Simona Ognjanović i Ana Panić, učestvujem u kreiranju ove izložbe, pre svega onog njenog segmenta posvećenog saradnji sa organizacijama civilnog sektora i aktivističkim inicijativama. Iako se, gotovo godinu dana nakon njenog otvaranja, izložbe prisećamo u lepom povodu, činimo to sa ružnog mesta.

Niz pretnji po fizičko i mentalno zdravlje postao je, u međuvremenu, neizostavni deo naših svakodnevnica, a sa njima i kontinuirani strah, anksioznost i zbuđenost. Iako bi posebni aršini, koje su tokom proteklih meseci za institucije kulture imali oni koji rukovode krizom u našem lokalnom kontekstu, na-

izgled mogli ukazivati na suprotno, polje kulture se zapravo ni na koji način ne razlikuje od drugih pogođenih krizom. Štaviše, upravo u ovoj sferi tokom proteklih meseci mogli smo svedočiti burnim zbivanjima. Dolazak, usled pandemije, na rub egzistencije (ili barem opravdani strah od njega) brojnih radnika/ca u kulturi, organizovanje radi kreiranja sistema podrške u jednim krugovima i slaba ili nikakva reakcija u drugim, trvenja unutar pojedinih udruženja i institucija koja su se delom odvijala pred očima javnosti, a nedavno i eksplicitno nasilje nad umetnicima i drugim akterima u ovom polju društvenog života, koje je svoje odjeke dobilo u novim konfliktima o (ne)primerenim reakcijama na nasilje, ali i novim napadima, od opskurnih inter-

¹ Tekst nastao u okviru projekta *Budućnost za sećanje*



net portala, preko društvenih mreža, do televizija sa nacionalnom frekvencijom – skice su okolnosti u kojima, u kulturi, danas živimo i radimo. Neka od navedenih dešavanja usko su povezana sa aktuelnom vanrednom situacijom, ali su njihovi suštinski uzroci stariji od pandemije. Druga pak s virusom korona imaju malo ili nimalo veze, ali su u ovakvim okolnostima konačno isplivala na videlo. Kao svaka kriza, i ova je izvukla na površinu i dodatno zaoštrila postojeće konflikte, skrivene tenzije i unutrašnje kontradikcije naizgled funkcionalnih sistema.

Usred napetosti koje dosežu nivoe ugrožavanja egzistencije i uz svest da iz turbulencija koje su nas zadesile po svemu sudeći „nema nazad“ (ili bar ne tako brzo), deluje gotovo neumesno osvrtni se na nešto što smo radili pre godinu dana – ovih godinu dana! – osim ako to radimo u pokušaju da svoje

... zamisao nije bila da se predstavi čitav dijapazon postojećih pozicija, već isključivo one koje su, u zadatom problemskom okviru, smatrane relevantnim i legitimnim. Zatim, ova vrsta sučeljavanja nije imala za cilj mirenje datih pozicija niti prizivanje liberalističke maksime prema kojoj bi se suprotstavljene strane „složile da se ne slažu“.



iskustvo učinimo funkcionalnim danas, u novim okolnostima koje su, ako je još bilo ko imao iluziju, odagnale svaku lažnu predstavu o polju kulture kao nekakvom neutralnom, apolitičnom, izolovanom ostrvu, koje ostaje izvan (za one koji ga diskvalifikuju) ili iznad (za one koji ga glorifikuju) simboličkih i realnih borbi. S tim na umu, osvrćem se ka izložbi *Devedesete: Rečnik migracija* pitajući se: šta to u vezi s ovom izložbom ima potencijal borbenosti?

Primarni fokus izložbe bile su umetničke pozicije i prakse koje su se, od devedesetih do danas, odnosile na društvena, kulturna, politička i druga pitanja proizašla iz složenih i traumatičnih migracionih procesa na prostoru nekadašnjih jugoslovenskih republika. Pojedincima i kolektivima iz sfere umetnosti, pridružene su i pojedine organizacije civilnog sektora i aktivističke inicijative, ali prevashodno

one koje u svoj rad uključuju saradnju sa umetnicima/ama ili su ih pokrenuli umetnici/ce. Sa brojnim učesnicima/ama, velikom i raznolikom publikom, u kombinaciji sa eksplozivnom temom i svim specifičnostima konteksta samog Muzeja Jugoslavije, pripremu i realizaciju ovog opsežnog poduhvata pratile su različite tenzije. Najvažnije među njima, po mom mišljenju, predstavljaju one izazvane raznolikim, u nekim slučajevima i jasno sukobljenim, ideološkim pozicijama koje su na izložbi, doslovno i simbolički, delile prostor Muzeja. Tenzični odnosi (re)kreirani u okviru izložbe nisu bili iznenađujući niti neplanirani, već su očekivana posledica svesnih kriterijuma selekcije kustoskinja. Dve stvari je, ovim povodom, važno naglasiti. Najpre, zamisao nije bila da se predstavi čitav dijapazon postojećih pozicija, već isključivo one koje su, u zadatom problemskom



okviru, smatrane relevantnim i legitimnim. Zatim, ova vrsta sučeljavanja nije imala za cilj mirenje datih pozicija niti prizivanje liberalističke maksime prema kojoj bi se suprotstavljene strane „složile da se ne slažu“. Ovakva odluka zasnovana je na uverenju da muzej kao javni prostor treba da podstiče sučeljavanje glasova iz različitih registara upravo radi ukazivanja na razlike oko kojih konsenzusa ne može biti. Muzeji su mesta gde u konflikt dolaze suprotstavljene verzije istorije i sukobljene vizije društva – mesta „hegemonističkih konfrontacija“, kako ih naziva Šantal Muf, na tragu čije političke teorije je koncipirana izložba *Devedesete: Rečnik migracija*. Razmenu između muzeja i drugih javnih institucija i neinstitucionalnih aktera kritički nastrojenih prema hegemonim diskursima, Muf vidi kao priliku za izgradnju tzv. agonističke javne sfere – javne sfere

u okviru koje bi muzeji imali ulogu u radikalizaciji demokratije, postajući prostori u kojima se ne teži harmonizaciji višeglasja, već se postojeći konflikti čine vidljivima, pri čemu strane suprotstavljene u ovim konfrontacijama ne osporavaju legitimnost pozicije svojih protivnika. Birajući legitimne pozicije, a zatim prepoznajući, prihvatajući i aktivirajući tenzije među njima, kustoskinje ove izložbe reflektovale su u prostoru muzeja borbe koje se dešavaju i izvan njega. I mada priča o borbi za hegemoniju diskursa može delovati kao klasna privilegija u trenutku kada se ljudi bore za goli život, čini se da bi valjalo razmišljati o oba ova fronta. Uostalom, nije baš da to šta se i kako se priča po institucijama, uključujući i institucije kulture, ne može lako da postane faktor nečije gole egzistencije – to smo, valjda, naučili iz devedesetih. ♣

RAZGOVORI SA DOBITNICIMA ICOM-ovih NAGRADA ZA 2019.

Priredile

Ana Đuričić
Ana Filipović
Dorotea Lovčević
Mina Radovanović

Godišnja dodela nagrada NK ICOM Srbija, održana 9. novembra 2020, prošla je u skladu sa epidemiološkim merama – pod maskama i uz poštovanje fizičke distance. Kako prilike nisu dozvolile da se bolje upoznamo sa dobitnicima nagrada i njihovim radom, ponovo smo ih pozvale i postavile nekoliko pitanja u vezi sa priznanjima koja su primili i budućim planovima na polju muzejske delatnosti.

Naši sagovornici bili su
Senka Ristićević i Svetlana Mitić iz Muzeja savremene umetnosti (Ustanova godine),
Snežana Toševa iz Muzeja nauke i tehnike (Kustos godine),
Ana Panić i Simona Ognjanović iz Muzeja istorije Jugoslavije (Projekat godine),
Radovan Cukić i Marija Vasiljević, takođe iz Muzeja istorije Jugoslavije (Publikacija godine).

USTANOVA GODINE MUZEJ SAVREMENE UMETNOSTI U BEOGRADU

Intervju sa Senkom Ristivojević i Svetlanom Mitić

☛ *Među svim projektima i izložbama koje je Vaša ustanova realizovala 2019. godine, koji projekat biste izdvojile kao posebno značajan?*

Najzahtevniji i najkompleksniji projekat prošle godine bila je retrospektivna izložba Marine Abramović *Čistač*, koju su pratili javno predavanje umetnice, masterklas za mlade umetnike iz Srbije, radionica i obuka izvođača performansa, predavanja o delu Marine Abramović i umetnosti performansa, filmski program. Pripreme i realizacija projekta su trajali više od godinu dana, a izložbu prati i katalog, na srpskom i engleskom jeziku.

Izložba je izazvala veliku pažnju javnosti, kako stručne tako i šire publike. Beograd je postao interesantna destinacija i za posetioce iz regiona i inostranstva koji su dolazili da vide izložbu Marine Abramović u gradu u kojem je ona započela svoj umetnički razvoj krajem šesdesetih godina prošlog veka. Marina Abramović je poslednju izložbu u Beogradu imala pre 40 godina u Salonu Muzeja savremene umetnosti, tako da je izložba *Čistač* doprinela preko potrebnoj artikulaciji i istorizaciji njenog umetničkog rada na domaćem terenu. Nakon mnogo godina, na jednom mestu u Beogradu, mogli su retrospektivno sagledati, kroz izložbu i katalog, bogata praksa i razvojni put jedne od najznačajnijih svetskih umetnica bodyart-a i performansa. Prvi put, javnosti je predstavljen slikarski rad umetnice (izuzev na izložbi u Domu omladine 1971. godine, Marina Abramović nikada nije izlagala svoje slike). Izložbu *Čistač* u Beogradu je videlo 76.000 posetilaca. Realizovana je na svih pet nivoa izložbenog prostora Muzeja, a značajan deo izložbe bili su reperformansi, ponovna izvođenja nekih od najznačajnijih performansa koje je Marina Abramović izvodila tokom sedamdesetih godina 20. veka, sama ili sa svojim tadašnjim partnerom Ulajem. Ove performanse su tokom celog trajanja izložbe izvodili domaći i inostrani reperformer, koji su prošli trening-radionicu pod nazivom *Čišćenje kuće*, a

prema metodu same umetnice. Ovakav način rada je umnogome doprineo edukaciji mladih umetnika, a izložba je imala veliki didaktički značaj kada su u pitanju umetnost performansa, nove umetničke prakse sedamdesetih godina, sagledavanje umetnosti van svih teorijskih okvira.

U okviru projekta *Čistač* Muzej je organizovao i javno predavanje Marine Abramović ispred zgrade Muzeja, kojem je prisustvovalo 5000 ljudi. U okviru pratećih programa izložbe održana su predavanja stručnjaka iz oblasti umetnosti performansa, kao i poznavalaca i istraživača rada Marine Abramović (Branislav Jakovljević, Jelena Vesić, Svetlana Racanović, Petar Ćuković i Dejan Sretenović). Izložbu je pratio i bioskopski program sa filmovima o Marini Abramović i njenom radu, a jedna od tri projekcije filma *Umetnik je prisutan* bila je prilagođena osobama oštećenog vida.

☛ *Kakav je osećaj raditi u okviru ustanove koja je nagrađena kao najbolja ustanova godine? Kakav je osećaj biti nagrađen za svoj rad?*

Nagrada za najbolju ustanovu protekle godine, koju je Nacionalni komitet ICOM-a dodelio Muzeju savremene umetnosti, svakako da je od posebnog značaja za sve nas koji radimo u ovoj ustanovi kulture i koji smo svojim radom, profesionalnim zalaganjem u realizaciji postavljenih ciljeva doprineli da ovo prestižno priznanje pripadne Muzeju savremene umetnosti. Naravno, nagrade su ne samo priznanje za rad i ostvrene rezultate, već i obaveza da se ne odustaje od visokih standarda profesije, koje ustanova kakva je Muzej savremene umetnosti mora poštovati u svom radu. Posebno nam je zadovoljstvo da su prepoznati i vrednovani naši napori da se Muzej savremene umetnosti, posle dužeg nestabilnog perioda, između ostalog i dugogodišnjeg nedostatka matične zgrade, ponovo vrati na poziciju koja ga je nekad činila prepoznatljivim u okruženju – kao najrelevantnija ustanova za savremenu umetnost na prostoru nekadašnje jugoslovenske zajednice. U tom smislu naši napori i zalaganja u radu biće i ubuduće usmereni ka proširivanju polja delatnosti Muzeja, poboljšanju komunikacije i vidljivosti, na šta nas obavezuje, pre svega, sada već istorijska



uloga Muzeja na ovom području, i konačno priznanje koje nam je upravo dodeljeno.

✎ *Kakvi nas izazovi očekuju naredne godine s obzirom na trenutnu zdravstvenu situaciju? Šta sve korisno muzejske institucije mogu da nauče iz predstojećih izazova?*

Cela 2020. godina za sve nas predstavlja jedno potpuno novo iskustvo i postavlja brojne izazove, kako po pitanju naše struke i muzejske prakse, tako i na mnogo širem, društvenom planu. Mislim da u ovom trenutku ne možemo da sagledamo sve posledice ovako korenite promene načina života svakog od nas, pa samim tim i čitavog sveta. Ako podemo od pretpostavke da je neposredan kontakt posetio- ca i muzejske postavke ipak osnova negovanja muzejske publike i održavanja dinamike rada muzeja, onda je jedno od ključnih pitanja kako se izboriti za tu istu publiku u uslovima kada je neposredna komunikacija gotovo nemoguća. Mnogi svetski, pa i

Posebno nam je zadovoljstvo da su prepoznati i vrednovani naši napori da se Muzej savremene umetnosti, posle dužeg nestabilnog perioda, između ostalog i dugogodišnjeg nedostatka matične zgrade, ponovo vrati na poziciju koja ga je nekad činila prepoznatljivim u okruženju – kao najrelevantnija ustanova za savremenu umetnost na prostoru nekadašnje jugoslovenske zajednice.

naši muzeji preselili su svoje aktivnosti za publiku u virtuelne prostore, što traži i podrazumeva drastične promene načina rada, reorganizaciju unutar samih kuća, uvođenje novih načina komuniciranja, osmišljavanje drugačije interpretacije kulturnog nasleđa, pa i same funkcije muzeja. Vremena velikih kriza nas uvek uče da prepoznamo nove potencijale unutar vlastitih kuća i plasiramo ih na pravi način. ♡

KUSTOS / MUZEJSKI STRUČNJAK GODINE SNEŽANA TOŠEVA

☛ *Približite nam svoj rad: kojim problemima se bave Vaši projekti, šta će poboljšati i koja rešenja ponuditi muzejskoj sceni Srbije?*

Na ovo pitanje mogu da odgovorim samo iz ličnog ugla, jer jedino tako pokušavam da sagledam svoje mesto i ulogu u poslu kojim se bavim. Ono ka čemu težim je očuvanje arhitekture i graditeljstva u Srbiji i prezentacija njihove istorije, prvenstveno putem fonda koji se nalazi u Muzeju nauke i tehnike. U kontekstu očuvanja nasleđa u jednom širem smislu, naročito sam ponosna na život tog materijala koji se kontinuirano objavljuje u diplomskim radovima, doktoratima, naučnim radovima, knjigama i izlaže na izložbama širom sveta. Među mojim osnovnim ciljevima su uporna nastojanja da se taj život održi i da se nađe balans između tradicionalnih načina prezentacije i izazova vezanih za nove tehnologije. Svesna kompleksnosti teme, mislim da u traženju kompromisa, ne treba snižavati kriterijume i kvalitet onoga što bi muzeji trebalo da rade. Kao neko ko prvenstveno veruje u ličnost, mislim da je ključ napretka muzeološke scene u Srbiji prvenstveno u težnji svakog od nas da što bolje i odgovornije radi uzvišeni posao koji nam je poveren.

☛ *Šta za Vas, kao dobitnika, predstavlja nagrada NK ICOM-a za muzejskog stručnjaka godine?*

Počastvovana sam što sam dobila nagradu od kolega, iz ugledne strukovne organizacije kakva je NK ICOM Srbija. Posebno mi je drago što sam nominovana za projekte koji su realizovani 2019. godine, kada je Muzej obeležavao trideset godina svog postojanja. Saznavši za nagradu, istovremeno sam saznala i podatak da je akademik Aleksandar Despić, osnivač Muzeja nauke i tehnike, kao predsedavajući NK ICOM-om 1993. godine jedan od najzaslužnijih za očuvanje njegovog funkcionisanja. Imajući na umu sve te činjenice, kao dokaz da u životu ništa nije slučajno, nagrada koju sam dobila ima poseban značaj za mene, kao i za Muzej u celini.



☛ *Šta, prema Vašem mišljenju, čini „idealnog” muzejskog stručnjaka?*

Mislim da je suština u težnji da što bolje radim posao za koji sam se opredelila, koji volim i koji imam sreće i neku vrstu privilegije da obavljam. U mom slučaju, čime god da se bavim, od prikupljanja građe i predmeta, preko istraživanja, do pisanja i kreiranja izložbi, uvek su prisutni entuzijazam i posvećenost koji me prate od ideje do realizacije. Ljubav i energija koju uložim uvek se vrte na najljepši i najneverovatniji način, tako da je gotovo svaki posao začinjen nekom lepom anegdodom. Ta lepota (koja će spasti svet) kojom se bavim i koju pokušavam da sačuvam i podelim sa drugima je neverovatan pokretač koji me nosi i stalno inspiriše.

U kontekstu očuvanja nasleđa u jednom širem smislu, naročito sam ponosna na život tog materijala koji se kontinuirano objavljuje u diplomskim radovima, doktoratima, naučnim radovima... Među mojim osnovnim ciljevima su uporna nastojanja da se taj život održi...

☛ *Kakav je Vaš odnos sa ustanovom u okviru koje delujete?*

Svih ovih godina težila sam da uspostavam balans između zvanične politike Muzeja i onoga što je deo mog posla. Kao individualcu sa čijom se energijom ponekad nije lako nositi, a koja ponekad bude i pogrešno shvaćena, sloboda u ostvarenju zamisli veoma mi je važna. Svesna sam odgovornosti javnog posla, a od presudnog značaja za ostvarivanje svih mojih projekata je poverenje i sloboda koju dobijam prvenstveno od direktora Rifata Kulenovića. To mi daje snage da izdržim sva iskušenja kroz koja prolazim, trudeći se da opravdam poverenje koje mi je ukazano. ♣

PROJEKAT GODINE DEVEDESETE: RAČNIK MIGRACIJA Muzej Jugoslavije, Beograd

Autorke: Simona Ognjanović i Ana Panić

☛ *Vaš projekat Devedesete: Rečnik migracija dobitnik je ICOM-ove nagrade za najbolji projekat 2019. Možete li nam reći kako ste došle na ideju da upravo devedesete budu tema vašeg projekta?*

Ana Panić: U prostoru Muzeja Jugoslavije i pre naše izložbe mogao se videti širok raspon tema kojima su se umetnici bavili rekontekstualizujući zajedničku prošlost, najčešće jugoslovensku, i njihove različite perspektive u sagledavanju te prošlosti. Dugo se unutar Muzeja raspravljalo da li tačku staviti na 1991. godinu, kada se raspala SFRJ, ili se protegnuti do 2003, kada reč Jugoslavija nestaje iz imena države u kojoj su do tada pod imenom Savezna Republika Jugoslavija ostale bile samo još Srbija i Crna Gora, čija se državna zajednica raspala 2006. godine. Mi ne obrađujemo devedesete zbog postojanja te države koja nije počivala na jugoslovenskoj ideji već na lukrativnoj želji da se postigne kontinuitet s prethodnom državom i tako zadrže razne institucije, nazivi, članstva i međunarodni statusi. obrađujemo ih zato što se kroz prizmu devedesetih danas najčešće sagledava ceo jugoslovenski period, čime



Obrađujemo devedesete jer smatramo da je i postjugoslovenski period važan da bi se razumelo jugoslovensko nasleđe i jugoslovensko iskustvo, kojima se Muzej Jugoslavije prevashodno bavi. Izložba je realizovana u sklopu projekta Nova mapiranja Evrope, koji su podržali Evropska komisija kroz program Kreativna Evropa i Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije.

se negira njegov emancipatorski potencijal, umesto da proučavajući Jugoslaviju razumemo kako je bio moguć njen krvavi raspad, kada su nastale prve krize, koji su to destabilizujući elementi nagrizzali Jugoslaviju, a koji nacionalistički izlivi prećutkivani i kako su suzbijani tokom trajanja Jugoslavije. obrađujemo devedesete jer smatramo da je i postjugoslovenski period važan da bi se razumeli jugoslovensko nasleđe i jugoslovensko iskustvo, kojima se Muzej Jugoslavije prevashodno bavi. Neposredan povod za izložbu je bio poziv kolega iz Moderne galerije u Ljubljani da učestvujemo u dvogodišnjem

zajedničkom projektu četiri umetničke i kulturne institucije iz Srbije, Slovenije, Austrije i Velike Britanije pod nazivom *Nova mapiranja Evrope*, na temu migracija u Evropi, pri čemu se ne misli samo na skorašnje doseljenike u Evropu već i na migracione procese tokom 20. veka, a Muzej Jugoslavije se u svom umetničko-istraživačkom projektu fokusirao na migracije devedesetih godina u Srbiju i iz Srbije. Izložba je realizovana u sklopu ovog projekta, koji su podržali Evropska komisija kroz program Kreativna Evropa i Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije.

✿ *Šta je za vas bilo najbitnije da ICOM prepozna u ovom projektu?*

Simona Ognjanović: Nadajući se da ova izložba to pokazuje, nama je bilo od naročitog značaja i da ICOM, kao strukovno udruženje, ali i publika u svom najširem opsegu, prepoznaju važnost i učinkovitost konfrontacije različitih modela mišljenja i delovanja u problematizaciji disonantnog nasleđa, a s tim u vezi i neophodnost stalnog korišćenja prostora javnih institucija kulture kao platformi za takva sučeljavanja. Ona nemaju za cilj da neutrališu ili pacifikuju te različite institucionalne i individualne glasove već bi trebalo da, nadamo se, vode do priznavanja legitimnosti onog drugog i odustajanja od fantazme o homogenom društvu koja nam onemogućava da napustimo ili redefinišemo antagonističku logiku. Kako verujemo da umetnost, kao i različiti oblici društveno korisnog rada i angažmana u civilnom sektoru, imaju konstitutivnu ulogu u tim procesima, iskreno se nadamo da je to moglo da se sagleda i na ovoj izložbi.

✿ *Šta ova nagrada predstavlja za vas na ličnom, a šta na profesionalnom planu?*

Ana Panić: Na ličnom planu, nagrade su uvek velika radost, podstrek da se nastavi dalje još odlučnije, dokaz da neko vidi i vrednuje vaš rad i na neki način kompenzacija za veliki trud koji stoji iza svakog projekta i dokaz da sve neprospavane noći nisu bile uzaludne. Na profesionalnom planu, one su važne za ceo autorski tim koji je učestvovao u realizaciji

izložbe jer je svaka izložba plod timskog rada i, naravno, važne su za instituciju koja stoji iza vas i koja vas je podržala jer bez podrške Muzeja Jugoslavije, pomoći kolega i slobode u autorskom radu koju nam je menadžment Muzeja dao ukazavši nam poverenje, ne bi bilo moguće realizovati ovako složen projekat. To što je najvažnije strukovno udruženje u muzejskoj delatnosti prepoznalo našu izložbu *Devedesete: Rečnik migracija* kao najbolju u 2019. posebno je bitno u ovom trenutku kada se proganjaju umetnici i cenzurišu i napadaju izložbe koje se bave upravo 1990-im i koje problematizuju zločine za koje su odgovorni pripadnici naše zajednice. Na taj način se suprotstavljamo ideji o kolektivnoj krivici i približavamo pomirenju s drugom stranom.

Simona Ognjanović: Za mene je lično i profesionalno u ovom slučaju zaista tesno uvezano. Budući da je ovo najzahtevnija izložba na kojoj sam do sada radila u pogledu izazova koje smo delom i pomenuli, ova nagrada mi na krajnje ličnom planu utoliko više znači i razumem je pre svega kao veliko ohrabrenje. Ipak, mnogo važnije od toga je da ovo priznanje vrednuje rad svih izlagača i tima kolegica i kolega sa kojima smo zajedno radile na osmišljavanju i realizaciji izložbe, kao i uprave Muzeja, koja je omogućila da se ova izložba realizuje uprkos tome što mnogi akteri koji su na njoj prezentovali svoj rad stoje na stanovištima suprotnim dominantnim javnim politikama. Najzad, lično smatram da je možda najznačajnije u ovom trenutku, dakle krajem 2020, kada je nagrada zbog pandemije i uručena, a imajući u vidu sve oblike cenzure, represije i nasilja kojima smo svedočili proteklih meseci na polju umetnosti i kulture, da se ona razume upravo kao priznanje i podrška svim umetnicima i umetnicama, kao i organizacijama civilnog društva, koji kritički promišljaju ne samo nasleđe devedesetih već i sva aktuelna umetnička, društvena i politička pitanja, a potom posredno, i kao podrška javnim institucijama kulture koje vrednuju i podržavaju njihov rad. ♣



DAN VREDAN VEKA 1 - XII - 1918

PUBLIKACIJA GODINE

THE DAY WORTH A CENTURY – 1 XII 1918

Grupa autora: Radovan Cukić,
Veselinka Kastratović Ristić, Marija Vasiljević,
Gavrilo Masniković, Miljana Protić, Emilia Epštajn,
Tadej Turnšek, Zoran Ž. Paunović
Beograd: Muzej Jugoslavije, 2019.

Intervju sa Radovanom Cukićem i Marijom Vasiljević

☛ *Možete li nam predočiti kojim se pitanjima publikacija bavi i kakve zaključke nudi?*

Publikacija je zamišljena tako da pruži kritički pogled na vreme stvaranja zajedničke jugoslovenske države iz ugla više istraživača, kako afirmisanih tako i mlađih. Oni su birani da predstavljaju akademsku, ali i muzeološku zajednicu, a po osnovnoj vokaciji su istoričari ili istoričari umetnosti. Izuzetno je značajno što publikacija nije ograničena na čisto politička pitanja, iako ona dominiraju. Razmatranja o pogledima stvaralačke inteligencije u periodu nastanka Jugoslavije izuzetno su bitna i pružaju nam uvid u to kakva je raznolikost stavova tada bila prisutna.

... najbitnija karakteristika ove publikacije je to što je realizovana zahvaljujući učešću velikog broja saradnika iz regiona. Omogućavanje višeglasja o temama o kojima se inače različito misli u različitim sredinama, nažalost je dosta retka stvar u današnje vreme, ali uvereni smo da je to i jedini način pomirenja sa komplikovanom i teškom prošlašću.

Pogled unazad, posebno sa značajnom istorijskom distancom, pruža mogućnosti za nova promišljanja. Izmenjena politička i državna realnost u proteklim decenijama nudi i nove mogućnosti, ali i postavlja rizike objektivnom sagledavanju prošlosti. Kao takva ipak ne sme biti zanemarena, budući da predstavlja realnost u kojoj živimo. Mišljenja smo ipak da je ova publikacija ponudila dosta uravnoteženu sliku zajedničke, kompleksne prošlosti, sagledane iz perspektive sadašnjosti, prepune podela. Publikacija predstavlja i zna-

čajnu sadržinsku dopunu izložbe, budući da različiti tekstovi otvaraju i nude odgovore na pitanja koja iz razumljivih razloga nisu mogla biti postavljena na izložbi. Kataloškim delom ona predstavlja i trajno svedočanstvo o izložbi.

☛ *Koje karakteristike publikacije biste izdvojili kao najbitnije?*

Mislimo da je svakako najbitnija karakteristika ove publikacije to što je realizovana zahvaljujući učešću velikog broja saradnika iz regiona. Omogućavanje višeglasja o temama o kojima se inače različito misli u različitim sredinama, nažalost je dosta retka stvar u današnje vreme, ali uvereni smo da je to i jedini način pomirenja sa komplikovanom i teškom prošlošću. Inovativan dizajn publikacije takođe bismo istakli kao bitnu karakteristiku, posebno jer on vrlo dosledno odražava naš pristup temi izložbe.

☛ *Šta za vas publikacija A day worth a century znači na ličnom planu i u kom aspektu njenog nastanka ste najviše uživali?*

Izbor autora koji će biti zastupljeni je svakako bio najizazovniji, ali i najinteresantniji deo rada na ovoj publikaciji. Treba istaći da većinu njih nismo lično poznavali i da smo do njih došli sprovođenjem istraživanja u zemljama regiona. Uspostavljeni kontakti su zato dvostruko korisni, budući da su uglavnom značili i uspostavljanje saradnje sa ustanovama iz kojih autori dolaze. Užitek je svakako najveći kada publikacija izađe iz štampe i kada se vidi da je većina zamisli i ostvarena. Tada se zaboravljaju i svi problemi koji se neminovno javljaju u toku rada.

☛ *Da li mislite da je važna, i u kojoj meri, saradnja sa ustanovom iz koje publikacija potiče kao i internacionalna saradnja tokom prikupljanja istorijske građe?*

Internationalna saradnja je ne samo u ovom slučaju već uopšte u radu Muzeja Jugoslavije izuzetno bitna i istaknuta osobenost. Budući da se Muzej bavi jugoslovenskim nasleđem i iskustvom, gotovo je neophodno, a rekli bismo i neizbežno, da budete u

stalnoj komunikaciji i „dosluhu” sa kolegama iz institucija u regionu.

Puna podrška ustanove u kojoj radimo je, moramo to istaći, od krucijalne važnosti. U ovom slučaju to je značilo izdvojiti značajan deo vremena zaposlenih za istraživanje, pružiti im mogućnosti za potrebna putovanja i punu institucionalnu podršku u realizaciji izložbe i prateće publikacije.

☛ *Kako se osećate povodom dobijanja ICOM-ove nagrade za najbolju publikaciju godine?*

Počastvovani smo budući da je prvi put u istoriji dodele nagrade NK ICOM-a Srbije nagrada otišla u Muzej Jugoslavije. Naše zadovoljstvo je još veće budući da su ove godine nagradu za najbolji projekat dobile i naše koleginice iz Muzeja, Simona Ognjanović i Ana Panić, koje su dobile nagradu za izložbu *Devedesete: Rečnik migracija*. ♣

Zahvaljujemo dobitnicima na intervjuu, želimo im podjednako uspešnu narednu godinu i pozivamo sve aktere muzejske scene Srbije da se uključe u rad NK ICOM-a Srbije i učine da ova godina ne ostane u sećanju kao godina COVID-a, već kao godina aktivnog očuvanja baštine.

MUZEJI ZA 10 u 2020. GODINI

Piše
Slavko Spasić

Manifestacija Muzeji za 10 održana je ove godine od 9. do 15. novembra. Pridržavajući se svih procedura koje je propisala Vlada Republike Srbije, a koje se odnose na sprečavanje i suzbijanje zarazne bolesti COVID-19, u preko 40 gradova Srbije, gotovo 80 ustanova kulture je pripremlilo raznovrsne programe. Ovogodišnja tema, ujedno i tema Međunarodnog dana muzeja, bila je Muzeji za jednakost: raznolikost i inkluzija.

Već tradicionalno, najveća muzejska inicijativa u Srbiji, kojom se obeležavaju Međunarodni dan muzeja, Evropska noć muzeja i Nacionalna nedelja muzeja, trebalo je da se održi tokom maja meseca, ali je zdravstvena situacija u svetu i potpuno zatvaranje muzeja početkom godine uticalo da se ovaj događaj odloži. Mere koje su uvedene od sredine marta radi sprečavanja širenje koronavirusa dovele su do zatvaranja muzeja i primorale ljude da ostanu kod kuće zbog sopstvene sigurnosti i bezbednosti drugih.

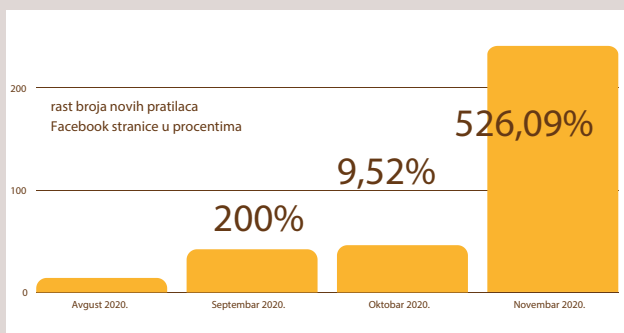
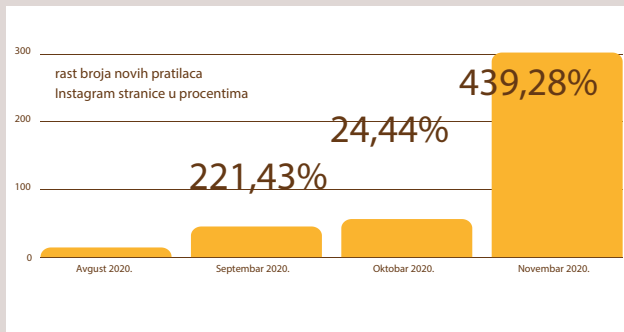
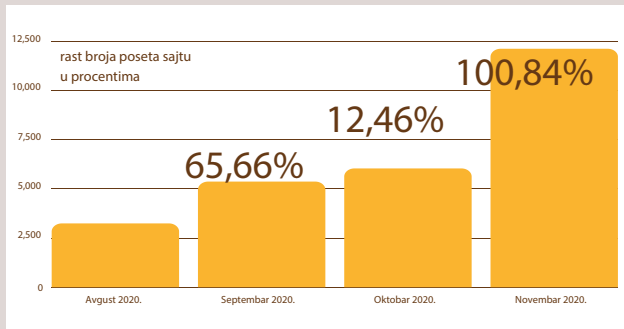
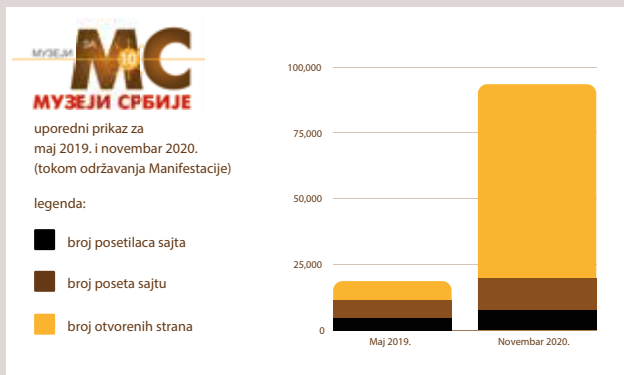
Iako je uvođenje karantina ograničavalo mogućnosti muzeja da dopru do svoje publike, muzeji u Srbiji su pokazali veliku kreativnost i otpornost koristeći snagu društvenih mreža i internet platformi. Muzeji su svojim aktivnostima u digitalnom svetu pomogli ljudima da što bolje prebrode izolaciju, da im kroz virtuelne muzejske posete pomognu da se opuste i uklone stres. Stoga je na veb stranici Manifestacije *Muzeji za 10* postavljen poseban odeljak *Digitalni sadržaji*, gde su se na jednom mestu mogli pronaći svi onlajn sadržaji muzeja Srbije.

Istovremeno, nastavljene su pripreme za održavanje Manifestacije Muzeji za 10 u novom

terminu, od 9 do 15. novembra 2020. Pridržavajući se svih procedura koje je propisala Vlada Republike Srbije, a koje se odnose na sprečavanje i suzbijanje COVID-19, u preko 40 gradova Srbije, skoro 80 ustanova kulture je pripremlilo raznovrsne programe.

Ovogodišnja tema Manifestacije, ujedno je bila i tema Međunarodnog dana muzeja *Muzeji za jednakost: raznolikost i inkluzija* koja podstiče jačanje raznolikosti i inkluzije u ustanovama kulture, naglašavajući osnovnu društvenu vrednost muzeja - potencijal stvaranja značajnih iskustva za ljude bez obzira na njihovu etničku pripadnost, pol, socioekonomsku pozadinu, nivo obrazovanja, fizičke sposobnosti, političku pripadnost i verska uverenja. Ove godine, 16. Evropska noć muzeja je obeležena u subotu 14. novembra. Nije bilo moguće sprovesti je u punom obimu, onako kako smo navikli prethodnih godina, s veliki brojem posetilaca, i nebrojeno mnogo dodatnih aktivnosti, ali je, uprkos vanrednoj situaciji održana, shodno mogućnostima.

Pored uobičajenih aktivnosti, a u cilju aktivnijeg uključivanja publike u Manifestaciju u izmenjenim



Pojačano angažovanje na društvenim mrežama uslovalo je izuzetnu vidljivost Manifestacije

okolnostima, pokrenut je Nagradni konkurs: *Predstavi svoj muzej*, kojim je publika pozvana da u formi kratkog video sadržaja predstavi svoj omiljeni muzej. Odziv je bio iznad očekivanog, imajući u vidu aktuelnu situaciju. Pristiglo je ukupno 18 video klipova. Klipovi su predstavljeni na društvenim

mrežama, a najkreativniji su i nagrađeni. Dobitnici nagrade su: Dušica Džunić (Pirót), Tatjana Bajić (Zemun), Mirko A. Malešić (Prije polje), Ljiljana Milosavljević Dučić (Grocka), Lea Vidaković (Palić), Danka Veljković Dmitrović (Vrnjačka banja), Aida Camović i Martina Ilić (Novi Pazar), Emilija Teodorović (Sremska Mitrovica), Natalija Đurović (Lazarevac) i Sanja Grandić (Novi Sad).

Možemo reći da smo zadovoljni ovogodišnjom manifestacijom *Muzeji za 10*, imajući u vidu da fokus nije bio ukupan broj posetilaca, već važnost prisustva muzeja na kulturnoj mapi Srbije i njihov doprinos poboljšanju mentalnog zdravlja nacije. Manifestacija je održana pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, a u koordinaciji Nacionalnog komiteta ICOM-a Srbija

U okviru ovogodišnje Manifestacije 12. novembra je održan on-lajn panel *Muzeji u vreme korone: Izazovi i mogućnosti*, koji se uživo prenosio na Facebook-profilu Manifestacije. Na panelu su učestvovali kustosi pedagozi-edukatori iz muzeja u Srbiji i regiona, koji su preneli iskustva o radu muzeja u vreme pandemije Kovida. Na panelu su učestvovali: Slavko Spasić, koordinator manifestacije *Muzeji za 10*, Dena Babajić, kustos-edukator (Narodni muzej u Beogradu), Anastazija Petrović i Silvia Vrsalović, muzejski pedagozi (Etnografski muzej u Zagrebu), Slađana Velendečić, kustos pedagog (Muzej Vojvodine), Jelena Radović, kustos etnolog – antropolog (Narodni muzej Leskovac), Mladen Banjac, viši kustos za programske i izložbene delatnosti (Muzej savremene umjetnosti Republike Srpske, Banja Luka). Moderator panela bila je Ljiljana Kostić, viši kustos

U prvih mesec dana, od prve objave, doseg Fejsbuk stranice Manifestacije je bio veći za 2.634% u odnosu na prethodni period, dok su aktivnosti na postovima porasli za 7.927%, a broj sviđanja stranice za 76%. Na kraju manifestacije, gledano unazad mesec dana, doseg je bio 186.570 ljudi – što je u procentima rast od 3.089%, a aktivnosti je bilo 9.149 – što je rast od 793%. Za tih mesec dana, broj sviđanja stranice je porastao za 416%. Ukupan broj posetilaca sajta u novembru 2020. godine je 7.596, poseta je bilo 12.127, a otvorenih strana 73.725.



Istorijski muzej Srbije



Muzej grada Beograda, Resavska



Zavičajni muzej Knjaževac



Narodni muzej Zrenjanin

pedagog iz Muzeja Vojvodine. Kroz razgovor traženi su odgovori na pitanja: Kako u izmenjenim uslovima doći do publike? Koliko su nam kulturni sadržaji značili u izolaciji tokom pandemije? U kojoj su meri digitalni sadržaji postali naša svakodnevica? Konstatovano je da je reakcija svih muzeja, ne samo u Srbiji, već i u regionu, bila ista: želja da odgovore novim izazovima i ostanu u komunikaciji sa publikom.

U prvom periodu totalnog zatvaranja, muzejske ustanove su pokazale izuzetnu vitalnost, angažovanost i kreativnost korišćenjem svih digitalno-komunikacijskih alata. Istovremeno, ne samo da su dotadašnjoj stalnoj publici ponuđeni novi sadržaji, već se doprlo i do nove publike, koja je bila zainteresirana činjenicom da može posetiti muzej iz

sopstvenog doma. Digitalni sadržaji nisu novina, ali postaju sve aktuelniji i neminovni. Muzeji treba da ostanu onakvi kakvi jesu, ali istovremeno treba da teže korišćenju digitalnih platformi i osvajanju virtualnih dimenzija.

Krize su uvek inspirativne, pa je ovaj period stvorio priliku za preispitivanje stanja u kulturi. Institucije kulture su se veoma dobro snašle, ali se dalji rad mora usmeriti ka većem ulaganju u nove programske sadržaje i digitalizaciju. Još jednom je dokazano da imperativ rada i egzistencije muzeja, uz muzejski predmet, predstavlja i publika. 📌

CRVENA LISTA UGROŽENIH KULTURNIH DOBARA U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Piše
Renata Samardžić

Crvene liste Međunarodnog saveta muzeja (ICOM), koje ova institucija razvija od 2000. godine, postale su efikasan instrumenat u borbi protiv krađa i nelegalnog prometa kulturnih dobara. NK IKOM-a Srbije uključio se u oktobru 2019. godine u ovaj program, učešćem u kreiranju Crvene liste ugroženih kulturnih dobara u jugoistočnoj Evropi

Krađe umetničkih dela – zločin koji su činili pojedinci, poput Vićenca Peruđe, koji je, na primer, ukrao *Mona Lizu* iz Luvra (1911) iz patriotskih razloga, pretvorila se u okrutan biznis koji se danas izvršava u ime ili od strane organizovanih kriminalnih grupa, koji se služe korupcijom, reketiranjem i ucenom. U viktorijanskoj epohi, krađa Gejnsborove *Vojvotkinje Devonširske* iz Galerije *Egnju* u Londonu (1876), koju je izvršio gangsterski bos Adam Vort, bila je prvi primer u istoriji umetnosti da su umetnička dela privukla pažnju organizovanog kriminala. Jedno stoleće kasnije, njegova ideja da se kradene slike daju u zamenu za neku uslugu kriminalca sve je češće prihvaćena. U postmodernom vremenu, kako ukazuje istoričar umetnosti Noa Čarni, začetkom organizovanog kriminala u domenu umetnosti smatraju se krađe koricanske mafije iz Marselja, koja je šezdesetih godina XX veka izvršila niz krađa Pikasovih i Sezanovih slika po Francuskoj rivijeri.

Jednu deceniju kasnije, mehanizme funkcionisanja kriminalnih mreža razotkrila je krađa osamnaest slika starih majstora iz kolekcije Alfreda Bejta u zamku Rasboro kod Dablina u Irskoj (1986). Tada su prvi put postali očigledni umešanost organizovanih kriminalnih i terorističkih grupa u krađe umetnina, kao i zatvoreni sistem razmene dobara u kriminalnom miljeu u kojem se blago menja za blago, odnosno oružje ili droga za umetnine. Tako će od 1961. godine naovamo oko osamdeset posto svih krađa umetnina izvršiti ili naručiti internacionalno organizovane zločinačke grupe. Vrednost ukradenih trezora iznosi 2–6 milijardi dolara godišnje.

Crvene liste Međunarodnog saveta muzeja (ICOM), koje ova institucija razvija od 2000. godine, postale su efikasan instrumenat u borbi protiv krađa i nelegalnog prometa kulturnih dobara. Crvene liste (Red Lists/Listes Rouges) obuhvataju ugrožena kulturna dobara koja mogu da budu predmet krađe,

krijumčarenja, nelegalne trgovine, kao i drugih krivičnih dela u vezi s umetninama. NK IKOM-a Srbije uključio se u oktobru 2019. godine u ovaj program, učesćem u kreiranju *Crvene liste ugroženih kulturnih dobara u Jugoistočnoj Evropi* (ICOM Red list of cultural objects at risk South-Eastern Europe). Radna grupa NK IKOM-a Srbije¹, u saradnji sa kustosima i ekspertima iz muzeja i srodnih institucija zaštite u Srbiji, prikupila je relevantne informacije za kreiranje Crvene liste, pridržavajući se Ikomovih uputstava i metodologije rada, koja je u prvoj fazi obuhvatala formulisanje kategorija i potkategorija ugroženih kulturnih dobara u Srbiji, a u drugoj – selekciju predmeta sa fotografijama i njihov opis u skladu sa međunarodnim standardom (Object ID).

Reč je o veoma složenom zadatku, s obzirom na to da u Srbiji ne postoji jedinstvena baza podataka ukradenih umetničkih dela i antikviteta, na čije stvaranje se u naučnoj i stručnoj literaturi ukazuje decenijama unazad. Radna grupa NK IKOM-a Srbije je empirijsku analizu art crime-a u Srbiji zasnovala na statističkoj analizi strukture i kretanja kriminaliteta u vezi sa kulturnim dobrima u Srbiji, koristeći za izvor podataka statističke evidencije Uprave za analitiku Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije o prijavljenom kriminalitetu u periodu 2000–2014. godine (ovim podacima nije obuhvaćena tzv. „tamna brojka“ kriminala, već je reč samo o krivičnim delima koja su prijavljena policiji). U periodu 2000–2014. godine u Srbiji je izvršeno 1964 krivičnih dela u vezi sa kulturnim dobrima. Dalja analiza pokazuje maksimalnu zastupljenost krivičnog dela teške krađe, koje čini preko 50% u svakoj od godina u periodu praćenja strukture krivičnih dela. Stepenn rasvetljenosti krivičnih dela kreće se od 20% do 50%. U najvećem broju slučajeva mesto izvršenja krivičnog dela je crkva (od 24% do 55%), dok je samo u periodima 2000–2002, 2010–2011 i 2013. godine zabeleženo da je najviše krivičnih dela izvršeno u stanu ili kući. Interesantno je da se u godinama kada je broj krivičnih dela bio najveći (2010–2011, 2013) kao mesto izvršenja koje dominira sa preko 50% zastupljenosti pojavljuju stan ili kuća. Pokušaji iznošenja kulturnih dobara preko granice čine zvanično ispod 10% od ukupnog broja krivičnih dela, pa se čini da je „skrivena broj-

U periodu 2000–2014. godine u Srbiji je izvršeno 1964 krivičnih dela u vezi sa kulturnim dobrima. Dalja analiza pokazuje maksimalnu zastupljenost krivičnog dela teške krađe, koje čini preko 50% u svakoj od godina u periodu praćenja strukture krivičnih dela. Stepenn rasvetljenosti krivičnih dela kreće se od 20% do 50%.

ka“ ove vrste kriminaliteta značajno veća. Mesto izvršenja bili su muzeji, galerije, crkve, manastiri, arheološki lokaliteti, stanovi i kuće privatnih kolekcionara, a među otuđenim predmetima nalaze se umetničke slike, numizmatička građa, predmeti od zlata i srebra, liturgijski predmeti – ikone, stare bogoslužbene knjige, putiri, krstovi i relikvijari sa moštima svetitelja, staro oružje i ostalo (medalje, ordenje, gobleni, stari ćilimi, stilski nameštaj, fotografije, mape, nakit itd.). Srpske umetnine koje će se naći na Ikomovoj Crvenoj listi upotpunjene su spiskovima ukradenih predmeta. Članovi radne grupe NK IKOM-a Srbije analizirali su i druge izvore: dokumentaciju Uprave carina u vezi sa zaplenama kulturnih dobara na graničnim prelazima Srbije zajedno sa foto-dokumentacijom, Interpolovu bazu podataka ukradenih umetničkih dela, prodaju antikviteta preko interneta, medijske izveštaje, radove istraživača na ovu temu. Radna grupa je sprovela i anketu o iskustvima institucija zaštite kulturnih dobara sa kriminalitetom koji je vezan za kulturna dobra. Njeni rezultati su takođe uzeti u obzir.

Krivična dela u vezi s umetninama najčešće ostaju nekažnjena, iako uzrokuju velike posledice po društvo. Brojne institucije (IKOM, Unesko, Interpol, Europol) ulažu velike napore u borbi protiv krađa i nelegalne trgovine umetninama, ali čini se da među predstavnicima vlada ova oblast nije prepoznata kao bitna. Država mora da se ponaša kao dobar vlasnik, ako hoćemo da po svojoj kulturnoj baštini budemo i prepoznati. ♣

¹ Članovi radne grupe NK IKOM Srbije su dr Adam Crnobrnja, muzejski savetnik i arheolog, dr Renata Samardžić, istoričar umetnosti, Marija Radin, MA, viši dokumentarista – konzervator, i Natalija Ćosić, MA, arheolog i viši konzervator – pod rukovodstvom doc. dr Nikole Krstovića, predsednika IKOM-a.

IZDAVAČ
NK ICOM Srbija, Trg Republike 1a, Beograd
icom.serbia@gmail.com
<http://network.icom.museum/icom-serbia>

ZA IZDAVAČA
Nikola Krstović

GLAVNI UREDNIK
Tatjana Mihailović

UREĐIVAČKI ODBOR
Angelina Banković, Zorana Drašković Kovačević,
Jelena Ognjanović, Sara Sopić

SARADNICI U OVOM BROJU
Nikola Krstović, Sara Sopić, Nevenka Čosić,
Morana Vouk Nikolić, Senka Ristivojević,
Julijana Stojsavljević, Dragana Latinčić, Sarita Vujković,
Ana Knežević, Andrej Smrekar, Mira Luković, Ana Đuričić,
Ana Filipović, Dorotea Lovčević, Mina Radovanović, Slavko Spasić, Renata Samardžić

LEKTURA
Ana Gvozdrenović

DIZAJN
Dragan Pešić

PRIPREMA ZA ŠTAMPU
Jovan Antić

ŠTAMPA
BiroGraf Comp Atanasija Pulje 22, Zemun

TIRAŽ
250

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

069

ICOM Srbija : časopis Nacionalnog komiteta Međunarodnog saveta
muzeja - Srbija / glavni urednik Tatjana Mihailović. - 2011, br. 1 (dec.)-
. - Beograd : NK ICOM Srbija, 2011- (Zemun : BiroGraf Comp). - 28
cm

Polugodišnje. - Ima izdanje na drugom jeziku: ICOM Serbia = 2683-
5282

ISSN 2217-7531 = ICOM Srbija

COBISS.SR-ID 187840012

RED LIST OF
SOUTHEAST EUROPEAN
CULTURAL OBJECTS
AT RISK



ICOM international
council
of museums

ICOM is the only NGO officially recognised by
the United Nations as an expert in the fight
against illicit traffic in cultural goods